Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 152 (11650) | 1981 чылдың июль 1, среда | 1925 чылда үнделеттингеш | Ортаа 2 кеп.

КУРУКТУРУЛГА АҢДАРЫЛГАЗЫ

Мал чеминиң белеткели — соңгаарлаттынмас сорулга

БҮГҮ КҮШТҮ МОБИЛИЗАСТААР

СЭКП-ниң XXVI съездизи малга быжыг чем-суурну тургузарынче улуг кичээнгейни салган. Ынчангаш республиканың ажылчы чоннары он бирги беш чылдың баштайгы чылында ниитиниң малынга эки шынарлыг болгаш четкиг чеминиң чогуур үезинде белеткээр сорулганы салган. Ук сорулганың кайчаар күүсединиң эгелээнинин дугайында интервьюлу бистиң корреспондентивис Көдээ ажыл-агый министерствозунуң улуг агроному Михаил Александрович Хазбулатовтан алган.

— Михаил Александрович, богүнге чедир мал чеминең кайы хире белеткеттингенил?

— Ажыл-агыйларның ажылчынары мал чеминиңиг белетвелинче каш-ла хонуң мурнунда кирген. Чамдык совхозтар ам-даа эгелевээн. Ажылды организастап турарында база улуг четвестер бар. Оон уламыдан долу эвес алдингаң медээлер ёзугаар бүгүнге чедир республиканың 1385 гектар черниң сигеңи кестингеи болгаш 113 тонна сигеп белеткеттингеи. Бо дээрге, нургулайында, Улуг-Хем, Таңды, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик районнарының сигенчилериниң ажылының түңнели-дир.

Витаминниг сигеп далганың белеткели база эгелээн. «Улуг-Хая», «Найырал», «Революциянын чалбыыжы», «Кызыл тараачын», «Саян» совхозтар болгаш Көдээ ажыл-агыйының дүржүлга станциязы чыл бүрүзүнде-ле 174 тонна сигеп далганы белеткээн. Эрткен чылын бо үеде ол мал чеми 83 тонна белеткеттингеи турган. Ынаныг Бай-Тал районуның совхозтары 97 тоннаны белеткээн, ук ажылды идепкейлиг эгелээн.

Витаминниг сигеп далганың бүдүрериниң, бир-ле дугаарда, тарымал сигенин, күзүн тараан көк-тараанны, будук-бүрүнү ажыглаары чугула. Бо хүнперге чедир республикада эрткен чылдагыдан барык-ла ийи катап хөй—178 тонна будук-бүрү, 550 тонна сенаж белеттингеи, ынчалза-даа ол ретиниң нөгелдезинге канчап-даа четпес. Амдыызында белеткеттингеи мал чеминиң санаг көөрге мыңдыг-дыр. А бис бо чылын 225 мың тонна сигеп, 390 мың тонна силос, 60 мың тонна сенаж, 6 мың тонна витаминниг сигеп далганы белеткээр үүжүлүг бис.

— Ол бүгүнү белеткеп алыр дээш кандыг хемчеглер алга эккил, Михаил Александрович?

— Ажыл-агыйжы ажыллаар, бар курлавырларны бүрүн ажыглаар болзувусса, ук сорулга күүсединиң болур, күүседир-даа үүжүлүг бис. Суггаттыг черлерде тараан сигеи багай эвес үнген-дир. Оңу дарый ажаагаш, улаштыр чемишчидиш тургаш, эки суггарар болза, кйнги дүжүт база багай эвес болур. Оон ыңай Улуг-Хемниң ортулуктарында, черле ынчаш, арга-арыг иштинде, харааган аразында, деңгееликтерде болгаш бүга кыдыгларында оът-сигеп шуут чок эвес-ле болгай. Тергеин, хырыгыш, будук-бүрү база ажыглаттынып болур. Эртиеи чылгы сигеп, сааң болдыр өскелеп, мал чеминиң база шынарлыг каталажы чугула.

Мал чеминиң белеткелин чогуур депшеге организастаары база чугула. Ыңдыг ажылдарның четпес болгашыңдан чамдык ажыл-агыйларның мал чеминиңиг белеткелиңе кирижир техниказының элээн иезин ам-даа белеп эвес болгаи. Мынаыг байдал ылангыя Өвүрүнүң «Коммунизмиче оруу», Чөөн-Хемчиктиң «Хөндергей», Бай-Тайганың «Тээли» совхозтарда тургустунган. Бо совхозтарда сигеп кезер машиналарның болгаш грабльдериниң үштүн бир иезинден хөй сеп-теттинмээн. Республикада витаминниг сигеи далганы кылыр агрегаттарның база түгле чартык кезии ажылдап турар. Бо агрегаттарның септелгези ылангыя Улуг-Хем районда тергиин багай.

Бо хүнперде мал чеминиңиг белеткелинде 725 кижи ажылдап турар. Ол дээрге эрткен чылдагыдыңдан үш катап хөй, ынчалзажок хол-биле сигеп кезип турар кижи саны конучуг үезин: ийи чүс-ле хире кижи. А оът-сигениңг байдалы-биле алырга, хол-биле ажылдаар үүлүстү көөрүдирип чугула болуп турар. Ажыл-агыйларның удуртукчулары оңу өөрениң көөрү чугула: өөреникчилер бригадаларыдан эгелээш, өг-бүле звеноларыңа чедир бүгү күштү мобилизастаар херек. Мал чеминиңиг белеткелинге хоорайларның болгаш суурларның дурттакчыларын, пенсионерлерни болгаш албан-хаакчыларны будуруге коллективтерни киириштирер апаар.

Социалистиг чарыштыг балдынг организастаары, ылаңгыя материалдыг болгаш моралдыг дегиимелерни чөп ажылдары, ажылдаарыга болгаш дыштанырыга таарымчалыг ойлаңдарны тургузары ук ажылга идиг болур дээрээн үттүп болбас.

Бага бир кол чүүл—ажылдың шынары. Амыгаштап келеп, белеткээн мал чеминиң анализин кылыры-биле агрохимлабораторияже чоруурлары чугула. Оон ыңай сигеиин кесиниин, болгенинин, саралаттаанының болгаш оскелээ шынарларын база көөр.

САВАҢНЫ ЧАЙЛАТКАН

Чөөкта чаа «Шамбалыг» совхозтуң контора коллективиниден 30 кижи 368 га тараа шөлүнден савапны ийи хүн дургузунда чайлаткан. Келир чылдың мал чеминге 100 тонна ажыг савапны олар ажаал сараатааннар.

О. ХААЖЫКПАН.
Кызыл район.

КӨРГҮЗҮГЛЕР БЕДИК

Он бирги беш чылдың планның онаалдаларын күүседири чүгле көдээ тудугжуларлан эвес «Тыва көдээ тудуг» трестиң автобазазының чоланчыларындан база хамаарыр. Бо чылдың эрткен айларында олар көдээ тудугжуларга материалдар соөргүп чедирер даалгазын багай эвес күүседип келгеиинер.

Каа-Хем районче чүүк соөргүп турар Владимир Семелюкка удурткан бригада эки көргүзүглерни чедип алган. Чыл эгезинден бээр 4061 тонна чүүк соөргүр тургаш, 7060 тоннаны чедирген. Тонна-километр талазы-биле планныг онаалданы ажыр боттандырган. Чоланчылардан В. Д. Журба эки ажылдап, чүүк соөргүр планын 160 хуу тонна-километр эртериң ийи катап ажыр күүсеткеи. А. П. Пшеничныйның көргүзүглери аңаа бичии-ле четпейн барган.

Коммунист Александр Сысоевтиң удурткаиы комсомолчуаныяхтар бригадазының чоланчылары социалистиг хүлээлгелерин челиишкинниг күүседип турарлар. Чүүк соөргүрүнүң планын 17 хуу ажыр боттандырган. Коммунист Илья Вендерлыхтың бригадазы багай эвес ажылдаан. Бригадир боду социалистиг чарышка тергиндээн. Беш айларда бердингеи онаалданы колдуунда үш катап ажыр күүсеткеп, муң дәтр белизиин камнап алган.

И. КУЗНЕЦОВА,
«Тыва көдээ тудуг» трестиң автобазазының партия организациязының секретары.

ХӨЙ ДУКТУ АЛГАН

Бай-Тайга районуң ажыл-агыйлары он бирги беш чылдың баштайгы чылының чазмыында өшкү кыргыллазын организастап чорудуп, кыска хүүзээда шалыкый доозукан. Кол киижээгейин дүктү чидирер чокка, шынарлыг кыргып алырынче угландырган.

Ниитизе-биле район бир өшкүден 905 грамм дүктү кыргып алган. Ажыл-агыйлардан «Тээли» совхоз 1 кг 200 граммны, «Мурнакчы» совхоз 970 грамм дүктү бир башка онаштыр алган. «Мурнакчы» совхозтуң өшкү кадарчылары Сайын Күжүгет бир өшкүден 1 кг. 358 граммны. Базыр Салчак — 1 кг 219 граммны кыргып алган кадарчыларның ортузунда эң бедик көргүзүглерлиг болганнар, а кадарчылар Мөчек Ирнит («Бай-Тал» совхоз), Сандүү Салчак («Тээли» совхоз) өшкү бүрүзүнден бир килограмм ажыг дүктү кыргып алганнар.

Амгы үеде өшкү кадарчылары серии таңгалзарже көжеберген, чайгы семиртилгеии организастыг чорудар дээш кежүүишкинниг ажылдап турарлар.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

ЧУРТТУҢ СИГЕН ШӨЛДЕРИНДЕ

УЛЬЯНОВСК. Мелекес районуң Н. К. Крупская аттыг совхозунда белеткеттиниэн турар мал чемиеринің шынарыг хынаарын ында ажыттыгаи агрохимлабораторияның спецнализтеринге даскаи. Областың колхоз, совхозтарында мал чеминиң чемгир шынарлары тодарадыры-биле чүс ажыг экспресс-лабораторияларны тургускаи.

ГОМЕЛЬ. Добрушск районуи «Красный Октябрь» колхозунда мал чеминиңиг белеткелиг дүрген, цыплыкын башкарарынга ажаалда двенодарында тургускаи радио хаамлаазы дузалап турар. Мал чеминиң белеткелиңиеринге радио дамчыштыр социалистиг чарыштың түннелдериниң, оон мурнакчыларының көргүзүглериниң дугайын өй-шавда дамчыдып берип турар. Таамал сигеиниерниң кезилдеии колхоз областың ажыл-агыйларындан бир дугаар доозканнарның бирээзи болуп турар. Чайгаар үнген сигеиниерниң кезилдеи ында ам шаикы чоруп турар.

ТБИЛИСИ. Грузияда сигеи кезилдеи шынаа черлерден даглыг болгаи даг эдектери черлерже шилгээи. Кестингеи сигеиин кашпалдар кежер салган канат оруктар-биле фермаларже чедирип турар.

Бедик даглардa сигеи кезер черлер республикада 300 мың гектар ажыг. Оларның сигеиин сырый болгаш бедик үнгеи. Чоокка чедир ол черлериниң сигеиин чедир ажыглалайн турган: оруктар барык чогулдан транспорт чеде албас. Мал ажылын хөгжүдүриниң программазын сүүлаар республикада 200 ажыг километр оруктарны даг шыналарынге салган, механизастаан отрядтарлыг мал чеми-белеткээр каттыжышкынынарны тургускаи.

ИЖЕВСК. Удмурт автономнуг республикаиың шөлдери болгаш ховулары кескен сигеиниң ыды-биле долган. Ында мал чеми белеткелиге массалыы-биле кирген. Ииетовчу арга-биле ажылдап турар чүс ажыг комплектер болгаш отрядтар сиген келгилдезинде-даара туттуган. Мал чеми белеткелиге бүгү курлавырларны ажыглап турар. Үш миллион тонна бөдүүн база чулуктуг чеминиң белеткээри планнаттырган.

КУРГАН. Урал яртында мал чеминиң белеткели база шапкынчаан. Оон темпиэ эрткен чылдымдаи үчүк бедик. Түскай аргалар-биле сүт чок болдурган чеминиң, сигеиин, сенажты эрткен чылдыңдан барык ийи катап дөйүү белеткээн.

(СЭТА-ның корр.).

ПАРТИЯНЫҢ ИДЕГЕЛДИГ ДУЗАЛАКЧЫЛАРЫ

ССРЭ-ниң чогаалчыларының VII съездизи ажыттынган

Чоннуң орге-ажыктары дээш чурттаары, амыдыралдың шынын бадыткалары, коммунистиг тургузуушкунуун идепкейлиг киржиичилери болуру — хөй национадлыг совет литератураның мастерлери боттарының бедик хүлээлелиин болгаш сорулгаларын ындыг деп көрүп турар. СЭКПниң XXVI съездизинге чогаалдыкчы интеллигенцияның ажыл-чорудулгазын бедии-биле үнелээнинге сорук киргеп совет чогаалчылар чаа кижини хевирлээринге, оон ажыччан болгаш угаан-бодал культуразын кижизидиргеге боттарының салыышкынын көөрдүрүнге бүрүн шиитпирлиг.

Үениң болгаш чоннуң мурнунга чогаалчының харыысалгазы —июнь 30-де, Москвага, Кремльдиң Улуг ордузунга ажыттынган ССРЭ-ниң чогаалчыларының VII съездизиниң делегаттарының кичээнгейиниң төөүнде туруп турар.

Сураглыг совет литераторлар-биле надыр хураалдың залында — күш-ажыдыы коллективтерниң талаалекчилери, беш чылдың мурнакчылары, культураның ажылдакчылары, партия, совет, профсоюзтар болгаш комсомол ажылдакчылары олуруп турар. Ындыпма социалистиг чурттарның чогаалчылар эвилелдериниң делегациялары, Европаның, Азиянын, Африканың болгаш Американың хөй чурттарындан келген чогаалчылар шуулганның ажылында база киржип турар.

Эштер М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Я. Пельше, М. А. Суслов, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, М. В. Зимянин, К. В. Русаков оларны делегаттар болгаш аалчылар үргүлүлелиг адыш часкаашкыныбиле уткаан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозун ап Л. И. Брежневти башталыр хүндүүр президиумга делегаттар болгаш аалчылар удуг сорук киришкин-биле сонгаан.

«Совет литература коммунизм дээш демиселде болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр оон сорулгалары» дең ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң башталыр черинин отчёт илеткелии башталыр черинге бирги секретары Г. М. Марков кылган. Хөй национадлыг совет литератураның эрткен беш чылда хөгжүдүлгезинин кол үлгамчылыкшынарын ол тодаргай чугаалаан болгаш оон кижизидикчи ужур-дузазынга, идейлиг база уран-чечен бедик шынарларыга доктаваган.

Советтер чурттуңуң литераторлары төрээн Коммунистиг партиязының тугунуң адаалбиле улам сырый каттыжар, коммунизмниң тургузукчулуг—совет кижиниң дугайында, бистиң маадырлыг үевистиң дугайында чаа, ёзулуг партийжи, ёзулуг удуску солун чогаалдарны бижиир дээрии Г. Марков съездиниң мурнунда, совет чогаалчыларыиың өмүүжээниден СЭКП-ниң Ленинчи Төп Комитединге бүүрегтеп.

(СЭТА).

СЫЫН ФЕРМАЗЫНДА

Туранның сыын фермазы кажы-чараш чурумалдыг Туран хемниң бажында турар. Фермада 391 баш сыын бар. Сыын, тиилелөөнүн кезилдеиинде июнь айда эгелээн. Баштайгы кезииледе 23 сыынның мыйызын кезерииге фермаиың ажылчыларын идепкейлиг киришкеиер.

Фермаиың коллективи бо чылын 200 килограмм мыйыс-ты күүнеге дүүжээр хүлээлгелиг. Ук фермада бо чылдың февраль-март айларда Алтайның ак азыраар фермаиындан 81 баш сыынны садып алган.

Ферманың ажылчыларыи эки шынарлыг сыын мыйызын дүүжээр планын долдур күүсеидир дээш кызымаккай ажылдап турар.

Л. АРАКЧАА.
Кызыл хоорай.

АКАДЕМИЯНЫҢ ЧАА ДООЗУКЧУЛАРЫ

СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнериниң академиязы инженниткенериниң эзчелиг отрядын доостуруп үндүрген. Партияның дээди өөредилге черинин профессорларының, башкыларының, дыпакчыларының болгаш аспирантыларының ол болуушкунга туроскаатқан байырлыг хуралы июнь 29-та Москвага болган.

Президиумда — СЭКП ТК-ның секретарылары М. В. Зимянин, К. В. Русаков, эртемденнер, ийишылалының хөй-ниитизиниң төлээлекчилери.

К. В. Русаков сөс ап, чыылганнарга чүве чугаалаан.

Партия Төп Комитединиң болгаш СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуиуң Даргазы Л. И. Брежневтиң будуиуң өмүүжээниден ол доозукчуларга, академияның бүгү коллективиие онзагай болуушкун-биле чүректиң хамыдыидан байыр чедирген болгаш эң эки күүзешкиннерии дамчыштыр.

Дыпакчыларның болгаш аспирантыларның амгы доозуң үүүшкүнү, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң болгаш социалистиг чурттарның акы-дүмэ коммунистиг болгаш ажылчын партияларының дээдн шуулганнарының соон дарый болганын К. В. Русаков демдеглээн. Ол чорук маназ онзагай политиктиг утка-шынарны киирип, доозукчуларны социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкунуң үүгүлә айтырыларын шиитпирлээриие сорук киирип турар. Ол сорулгаларның иинтә кедирип хемчээли, ажыктыг чорукте болгаш шынарже оларның углаиганы, амыдыралдың социал болгаш угаан-бодал доңнелии бедидериниң сорулгалары-биле, ыкы-дүмэ социалистиг чурттар-биле бүгү талалыг кады ажылдажылганы боттандырары-биле, дайын аймактың үзүткээриниң сорулгалары-биле оон харылзазы бистиң кадр политикавыскә удуртукчу кадрларны боттарынга эң бедик иегелдерии салып турар.

Академияны партияның шынар талазы-биле чаа дээди өөредилге чери кылдыр эде турускашкыиын соонда ол болуунун утланышкынын тып, аалдарлыг апарган деп, оратор демдеглээн. Ниитилел эртемнериниң академиялыг совет доозукчулар-биле кады социалистиг чурттардан дыпакчыларын болгаш аспирантыларың улуг болуу дооскан. Кады өөредилге, бистиң партиларывыстың мөөнүкчээн дүржүлгазын кады шиитпирлээри—ол дээрге пролетарлыг интернационализмниң ёзулуг шкалазы, бистиң партияларывыстың болгаш чурттарывыстың ортузында быжыглыг турар национадлың база кады ажылдажылганың тодаргай илереп болуур.

Академияның доозукчулары оон панчылдарынга шыйык боор артар, коммунистерниң бедик идэзи телептиг эдилээр, улуг Ленинниң идеалдары дээш, тейбиниң болгаш коммунизмниң херээнии тыныслетен, дээш үре-түрелдиг ажылдаар боорлар дээрииге бүүрелгелер СЭКП ТК-ның секретарлары элеретken.

СЭКП Төп Комитединге эш Л. И. Брежневке байырлыг чагаалы хуралдың киржиккилерге бедик кедүүлүүшкүн-биле дүүлээ алган.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ САН-ХӨӨ МИНИСТЕРСТВОЗУНДАН БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ БАНКЫЗЫНДАН

Совет-болгар найыралга турасказтакан монетаны эргилдеже үндүрер дугайында

Совет-болгар найыралга турасказтакан 1 рубль үелиг монетаны 1981 чылдың июль 1-де эргилдеже үндүрер.

1 рубль үелиг монетаны ак өңнүг чес-шикель эвилдиргеи 31 миллиметр диаметриг тырыкы хевирлиг кылдыр кылган.

ССРЭ-ниң Күрүне сүүлээшин монетаның мурнуу талазында көргүскен база «ССРЭ» болгаи «1 рубль» деп бижиглелдерии саилбээн.

Монетаның артыы талазында үстүнде— он талада ССРЭ-ниң күрүне тугун, солагай талазында — Болгарияның күрүне тугун көргүскеи. Совет болгаш болгар улустарының найыралын илереткен мөзилелиин холдар болгаш «Меңге найырал» деп сөстерии оргузунда сиилбээн. Монетаның аллыкы кезии долгандыр солчуктап бүрү болгаш оон адазында «1981» деп сан бар.

Совет-болгар найыралга турасказтакан монетаны амгы үеде эргилдеже бар турар монеталар-биле кады күрүне, кооператив, хөй-ниитә бүдүүлелдерге, албан организастарга, колхозтарга болгаш у тус кижилерге телефонлаштын бүгү хемчеглерии, а о ал-тыры, а ажыл-ага, ажыл-ага таш хаарынын ажылдаар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

ПАРТИЙЖИ ПРИНЦИП, БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА-БИЛЕ

Бистиң районувуң күш-ажылчы коллективтери он бирги бешчылче бүзүрелдиг кирген. Районуң коммунистери, бүгү ажылчы чоннары партияның XXVI съездизиниң айтыканы харыысалгалыг сорулгаларыны шиитпирлээриниге төлептиг үлүүн киперинге долу шиитпирлиглер. Съездиниң шиитпирлерин, эш Л. И. Брежневтиң съездиге кылганы СЭКП ТК-ның Отчёдунда айытканы үүлдерин болгаш түннелдерин партияның ажык хуралдарынга чугаалажып көрбүшаан, коммунистер болгаш ажылчы чоннар съездиниң айтыышкыннарын ажыхтыг болгаш долу ажыглаарының аргаларын чугаалап турганнар.

Съездиниң материалдарын партияның 25 эге организацияларының хуралдарынга таныжып, сорулгаларны тодаратқан. Анаа 98 коммунистер боттарының ажыктыг санаалдарын берген. Районуң хойжу бригадаларының төптеринге, фермаларга, кызыл-булуңнарга съездиниң материалдарын амыдыралга боттандырарыче кыйгырган кёскү агитацияны дерип кылган. Клубтарга, библиотекаларга тускай будуктарны тургускан.

Ол ышкаш чоннуң чурттап турар черлериниң ажы-биле агитквартиралар дамчыштыр бо ажылды хайныктырган. Нинтизи-биле 85 агитквартираларда 4530 кижи партияның съездизиниң материалдарын ханызы-биле өөренип доозкан. Съездиниң шиитпирлерин пропагандаларынга болгаш өөренирине партияның, комсомолдуң политиктиг база экономиктиг өөредилгелерин калбаа-биле ажыглаан. Партия чырыдышкынының база экономиктиг өөредилгениң 83 школаларында, комсомолдуң 21 политбөлүмүнде 9288 кижи съезд материалдарын программа ёзугаар өөренип турар. Ол дээрге районда бүгү чурттакчы чоннуң 86 хуузу, ажылдап турар кижилер 100 хуу хаара туттунган болуп турар. Партияның съездизиниң шиитпирлерин районуң ажыл-ишчилериниң улуг энтузиазчы чорук-биле хүлээп алганы бо бүгү хереглеп турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр сорулгаларны партия райкомунуң III пленумунга чугаалашкан болгаш тодаргай хемчеглерни ажылдап кылгаш хүлээп алган. Партия организациялары амгы үеде массаның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейини бүгү талалыг бедидеринче, бүдүрүлгениң немелде курлавырларын дилеп тыварынче, он бирги бешчылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринче боттарының күжениишкинни угландырып турар.

Он бирги бешчылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын база социалистиг хүлээлгелерни хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга киржип, районуң ажыл-ишчилери 1981 чылдың бирги кварталын багай эвес түнелдерлиг доозкан. Чугула кампания — малдың кыштаглаашкынын хүрнаагай, организастыг эрттирип, ажыл-агыйдар эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге малдың баш санын бүгү түзүн азый-биле ажырып, мал бажын өстүрериниң бешаймак ажыл планын бода малды 112,2 хуу, оон иштинде инекти 105,8 хуу, хой, өшкүнү 129,6 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинге бодаарга 1498 баш анай, хураганы, 196 бызааны хөйнү камгалап алган. Төрүүр үүс хойга онаштыр. «Бай-Тал» совхозтуң Даштыг-Тей хойжу бригадазы 91, Тураалыгның хойжу бригадазы 87 хураганны камгалап ап, районда хойжу бригадалар аразында социалистиг чарышка эки көргүзүүлүг ажылдаан.

Малдың баш санын камгалап ап, оон продуктуларын бүдүрерин көөдедип, күрүнеге садарының планын ажыр күүсеткени дээш социалистиг чарышка барып зонаның районнарының совхозтарынган бирги черин «Мурнакчы» совхоз эвелеп, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Төвүлелиниң, профобличөвүлелдиң, ВЛКСМ Тыва обкомунуң шилчиир Кызыл тугу болгаш акша шаңналыш алган. Бо совхозта болгаш өске-даа ажыл-агыйларда хөй мурнакчылар планныг онаалдаларын күүседиринге төлептиг үлүүн киирген. Районда 17 малчын-нар төрүүр үүс башка онааштыр 100—112 анай, хураганы онча-менди камгалап алган. «Бай-Тал» совхозта мурнакчы хойжу Д. Мандай-оол — 112, Х. Таар-оол — 110, К. Багай-оол—104, Х. Өнер-оол—104, А. Иргит — 103 хураганы камгалап ап, чаршыткын мурнуку одуруулга чоруп турар. Саанчылардан Р. Билчей — 601 кг, К. Сагды — 598, Ы. Мандыт — 585 кг сүттүг бир инекке онааштыр саап, эрткен беш айларны чедиишкинниг доозкан.

Ол ышкаш райпо, коммунал ажыл-агый эргелели тудуг-септелге участогу, бот-оруглга-чарылгалыг тудуг участогу болгаш өске-даа коллективтер беш айларның планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен. Тудугжулардан Д. Даваанын, Ч. Хертектиң, Д. Улаачыннын удуртқан бригадалары ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип, ден-дески ажылдап келген. Септелге тудуг участогунда А. Салчак удуртқан бызанчылар, Ч. Маскыр удуртқан шеверлекчилер бригадаларының ажыл-ажи база мактал-дыг. Күш-ажылга үлегер-чижээн көргүзүп турар мурнакчылар алыр бүрүзүнде хөй.

Беш чылдың эдлээнге бедик көдүрүшкинүүр, шалыпчы ажылдың ыңдыг чижектери амыралдан хүн бүрүге көстүп турар. Күрүнеңиң планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш хөй түүлдерин чедип ап болуруп мурнакчыларның үлегери көргүскен. Кижи бүрүзү съездиниң шиитпирлерин боттандырар дээш чүү кылыр ужурлуг мен дээрзин ханызы-биле медерел билген турарын чедип алыры амгы үеде эң-не чугула. Районуң партия организацияларының организакчы болгаш кижизидикчи ажылы боже угланган.

Оны чогаадыкчы ёзу, партийжи принцип-биле чорудуп, ажыл-агыйжы болгаш партийжи организакчы ажылды чон ортузунга идей-кижизидилгелиг ажыл-биле тудуш холбаштырып турар удуртукчулар, партия организацияларының районда хөй. «Мурнакчы» совхоз (директору Д. Салчак, партком секретары К. Хертек), «Бай-Тал» совхоз (директору М. Ооржак, партком секретары Д. Чыдым), тудуг-септелге участогу (даргазы Х. Ондар, партия организациязының секретары Д. Кагай-оол), райпо (баштаар черинин даргазы К. Чамбый-оол, партия организациязының секретары Б.-У. Хертек) олар бирги кварталдың болгаш эрткен беш айларның планнарын ажыр күүсеткен. Бо коллективтерниң удуртукчулары, ында партия организациялары ажыл-херекче ханылап кирип, бар аргакурлавырларны ажытлаарынче күштү мобилизастап, организакчы болгаш идей-кижизидилгелиг ажылды кичээнгейниң төвүүге тургускаңы чедиишкиннерни чедип алырынга идингә берген.

«Он бирги беш чылдың онаалдаларын долдур болгаш ажыр, чедиишкинниг күүседир дээш бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалында хүнүң чугула сорулгаларын тодаргай айтқан. Ажылчы чоннарның бүгү категорияларының бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржирин хандырары, кижи бүрүзү ажыктыг болгаш шынарлыг ажылдаан. беш чылга төлептиг салыышкының күнгеи турарын чедип алыр ужурлуг бис. Нинтизи-биле байлаан ажыл-агыйжы ёзу-биле көөрү, бар курлавырларны чеп ажыглазы, чаршыткын киржикчилериниң күжүн күш-ажылдың будүрүкчүлүүн, продукциянын шынарын бедидеринче, каналгалыг чорукту, планныг онаалдаларны чайлышы чокка күүседирин чедип алырынче мобилизастаары чугула.

Амгы үеде районда бир чугула ажыл — өшкү кыргылдазы доозулган. Нинтизи-биле 22 муң ажыг өшкүнү кыргын, бир башка онааштыр 890 гр. дүктү ап турар. Бо ажылдың соон дарый хой кыргылдазын чедиишкинниг эрттирип, чайлагларын бүгү тала-биле организастыг чорудар. 1981—1982 чылдарның мал кыштаглаашкынынга бүгү тала-биле белеткенир, малга быжыг чем баазаны тургузарынче бүгү күштү мобилизастап турар бис.

Районда мурнакчыларның саны көвүдеп, көскү чедиишкиннер чедип алдыңза-даа, боттарының мурнукта салдынган планныг онаалдаларын чедир күүсетпейн, ажыл-херекти съездиниң негелделериниге дүүштүр тургузарын чедип албайн турар күш-ажылчы коллективтер эвээш эвес. Ында «Тээли» совхоз (директору О. Таргын, партком секретары Д. Хирваа), «Кара-Хөл» совхоз (директору Д. Хертек, партком секретары К. Алыгбай) мал ажылының продукциязын эвээштирүүр, эртеңги беш айларда ында малдың баш санының хорамчазы хөй болган. «Тээли» совхоз эртеңги чылдың ол үезинге деңнээрге, сүт будүрерин эвээжеткен. Районуң чоннуң амыдырал хандырылга комбинады чонга ачы-дуза чедирериниң планныг онаалдаларын бирги кварталда болгаш эрткен беш айларда күүседип шыдаваан. Ындыг четпестерден чогуур түннелдерин үндүрүп, бедик будүрүкчүлүүр ажылдаарынга тавырымчалыг байдалдарны тургузары, негелде, харыысалганы күштелдирери партия болгаш хөй-ниити организацияларының мурнунда чугула сорулга.

Партияның съездиниң материалдарын таныжып, өөренмишаан, шиитпирлезе чогуур еске-даа айтырыглаже кичээнгейни күштелдирип турар бис. Чижээ, «Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырынга совет уксаның дүккүр өшкүлерин өстүрерин көрүп, кедизинде барып оон будүрүкчүлерин республиканың ажыл-агыйларынга ачыглаттырынган. Өшкү ажылының экономиканга ажыктыын барымдаалаш, бо чылын республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң специалистериниң киржилгезинде Кызыл-Даг салбырынга Улуг-Хем, Чаан-Хемчик, Өвүр, Монгун-Тайга, Барыын-Хемчик районнарның ажыл-агыйларының специалистериниң киржилгези-биле семинарны эрттиргени база ажыктыг болган. Нинтизи-биле районда ангор уксаның 17 муң өшкүлерин өстүрүп, бо ажылды сайзырадырының аргалары бар. Өшкү мал даглыг, тайга, даштыг черлериниң одарларын өске малларга бодаарга долу ажыглап, ажыл-агыйларга улуг орулга кирип болур.

Съездиниң шиитпирлериниге дүүштүр партия организацияларының ап чорудар хемчеглериниң дугайында айтырыглаарының партия хуралдарынга чугаалажып тура, коммунистер ажыктыг хөй-ниити санаал-онаалдарын киргеп. Чижээ, «Кара-Хөл» совхозка сарлык чылгы, симменталь уксалтыг инектерни сүткүр углаашкынга, тыва уксаның хойларын, өшкүнү өстүрүп сайзырадырын чугулалап санаалдааннар. А «Тээли», «Бай-Тал», «Мурнакчы» совхозтарга үстүнде чугаалааныывыс малдар-биле чергелештир Красноярскиниң парын, чартык нарын дүктүг хонуг өстүрер. Ол дээрге бистиң районуң агаар-бойдузунга, одар-белчиңиринге таарышкан мал. Инчангаш бо чылдан эгелеп районуң ажыл-агылларының, көдээ ажыл-агыйның будүрүлге эргелелиниң специалистери хөй ажылын сайзырадырын чогаадыкчы ёзу-биле көрүп, ажыл-агыйларга янзы-бүрү уксалтыг хойлар тургузыпайн, зоотехниканың негелделиниге дүүштүр түс черге таарыжып, өзүл хөй продукцияны бээр малды өстүрер.

Мал ажылын хемчеглер чер ажылының культураның бедидерин иегеп турар. Хөрзүнү сай-даштыг, химиктиг байдалы чогуур негелдеге четпес, ат. сүт эроизиязынга алыскан шелдерге хөй чылдыг ситеннерин. ылангыя люцернаны тарып өстүрерин көөдедип. Бо чорук бир талазында хөрзүнү ат, сүт эроизиязынган камгалап алыр, азот-биле байыдар. Ийи талазында малга быжыг чем баазаны тургузарыпта улуг идиглиг. Ындыг ажыктыг санаал-онаалдарны съездиниң материалдарын таныжып, өөренип тура ажыл-ишчилер киргеп.

Он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты улам калбартып, оон дээштиин бедидип, кижи бүрүзүнүң анда-сыныышкыны эң-не бедик болурун чедип алыры районуң партия организацияззының чугула сорулгазы болур.

Д. ДАНЗЫН-ООЛ,
СЭКП Бэй-Тайга райкомунуң бирги секретары.

Тыва АССР-ниң

Министрлер Төвүлелинде

МАССАЛЫГ БОЛДУРАР

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Президиумуң «Республикага күш-культураны болгаш спортту улам ынай хемчеглер талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң 1978 чылдың март 15-те хүлээп алган доктаалының күүселдезиниң дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, Күш-культура болгаш спорт талазы-биле комитет, чер-чер Советтериниң күүсекомнары үк доктаалды боттандырар талазы-биле чогуур ажылдарны чорудуп турарын демделээн. Спорттуң материал-техниктиг базазы калбарыш турар. Үш чыл иштинде 12 спортзалдарын, 10 тирлерни ажыглалга хүжаадан. ССРЭ-ниң 20 спорт мастерлерин, 115 мастерге кандидаттарны, спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң 21 спорт мастерлерин болеткээн.

Күш-культура болгаш спортче 11 муң кижини хаара туткан. Аныяктарны күш-культура болгаш спортче хандыкшылар, ГТО комплексизин шингээр талазы-биле ажыл Барыын-Хемчик, Таңды, Эрзин районнарда болгаш Кызыл хоорайда алаан идепкейжээн.

Моон-биле чергелештир республиканың чурттакчы чонунуң өртүүзүнде күш-культура-спорт болгаш назыкшылга массалыг ажылдар үстүкү организациянын база Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң бо талазы-биле доктаалдарының негелделиниге дүүшпейн турар деп Министрлер Төвүлелиң демделээн.

Республиканга күш-культураны болгаш спортту хемчеглериниге улуг четпес чүүл болза оон массалыг эвээш, спортчуларның мергежилиниң чалазы болуп турар. Күш-культураны болгаш спортту организастыг кылырында чонуң чүгле 22 хуузу киржип турар. Элээн хөй улуг будүрүлгелерде, албан организацияларда күш-культура коллективтери тургустунмаан. Ында кёдээ чурттакчыларны маңза киприштирип турары ноочуг өөскөн. Баа-Хем, Бии-Хем, Улуг-Хем районнарның совхозтары «Урожай» эки тура спорт нинтилелиниң коллективтиг кежигүннери эвес болуп турар. Чиик атлетика, спортчу оюннар, аът спорту, гимнастика, волейбол болгаш өске-даа хевирлер кыскак нептереп келген. Спорттуң национал хевирлери ала-чайгарлаашкында, туризминиң бар аргалары кошкак ажыглаттынып турар.

Калык камгалал министерствозу спортсменнериниң медицина шинчилгезин ылангыя кёзээ черлерде четпес чорудуп, кадыы кошкак урулгаларга тускай күш-культура мергежилдерин хөй школаларда организаставаан. Чыргылышкын министерствозу, Профтехөреникилерниң, сурттуларның күш-дамыр кижизидилгезиниң байдалын чогуур-биле контрольдаашкын, бо талазы-биле специалистерни четчедиирин болгаш оларның мергежилин бедидерин багай боттандырган. Уругларга-аныяктар спорт школазы ажылдарының планы күүсеттинимээн. Школаларга планнаттынган 7 тускайжыттынган класстарның чүүле ийизи турустунган.

Спортсменнерни, тренер болгаш башкы составты шилип алырында, кижизидиринге четпестер хөй, оларның талазында спорт атнаазын болгаш чурумун хажыдар таварылгалар хаая эвес. Спорт коллективтери школаларга кошкак шефтер турар. Күш-культураны болгаш спортту пропагандаларынга, организастаарыга культура-чыргылышкый болгаш казык камгалал органнары аянзын киржилгелиг. Күш-культура болгаш спорт комители бо ажылды кошкак удуртуп, спорт нинтилелериниң, министерстволарның болгаш ведомстволарның күжениишкиннерни бо хемеккө дүүштүрер болгаш каттыштырар эргезин ажыглавайн турар.

Чамык районнар болгаш Кызыл хоорай Советтериниң күүсекомнары, чамдык министерстволар болгаш ведомстволар күш-культураның болгаш спорттуң материал-техниктиг базазының быжыглаарынче чогуур кичээнгей салбайн келген. Ажылдап турар хөй спорт тудуглары нормативтерге дүүшпес, чамдыкта зенэргей байдалза турар. Өөредилге черлериниң спортзаллары массалыг спортка ажыглаттынмайн турар. Кызылда эртир бассейниниг корнүс база Совет Тыванын 5 чылы аттыг стадионуң мурнуу талакы олуттары туттунуп өгелевээн. Состановка стурза, «Барлык» совхозта спорт залдарлыг Культура бажыңнарының тудуглары доозулбаан, а «Большевик» совхозтуң спорт залы чокка дужаттынган. Республикага спорт хереккеделери хөлеңнээр пунктулар организастаттынмаан. спорт сарааннарын багай садыглап турар.

Үстүнде четпестерни шынгы айытпышаан, Министрлер Төвүдели оларны дарый чайладырын. 1981—1985 чылдарда массалыг күш-культураны болгаш спорттуң хөгжүдер талазы-биле немелде хемчеглерни алырын, чон ортузунга күш-культура-спорт ажылын хөгжүдүп, массалыг болдурарын, спорт базаларын калбартырын, спорттуң хөгжүдериниң планныг кергүзүглерин күүседирин хандырарын Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүделиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комителиге, министерстволарга, комитеттерге, ведомстволарга болгаш районнар, Кызыл хоорай Советтериниң күүсекчи комитеттеринге дагыш турар доктаалды хүлээп алган.

МЕРГЕЖИЛИ ХӨЙ

Ындыг кижилериң дугайында тыва улус «корбээн чүвези чок, кадырбаан хөнээ чок» деп чугаалажыр. Кара-оол Оручаевич Иргиттиң барбаан-чорбаан чери-даа чок, кылып билир ажыл-мергежили-даа эңмежок. Ол солун амыдыралдыг кижилериң бирээзи.

Оон күш-ажылчы узун оруу төрээн чери — Бай-Тайга районнуң Шуй биле Тээли аразынга телефон харылзаа шугумунуң тудуунда эгелээн. Оон соонда аныяк оолду Совет Армияның хүрээлеңинче келдирткен. Ол далайның чаңаг шеринге албан эрттирип турган, Курил ортулуктарының кадыг-дошкун агаар-бойдузунга, Оожум океанның ажыг чыварынга дадыгын канналган. Шеригден халаткаш, Иргит төрээн Шуйунга чедип келгеш, боданып эгелээн. Амыдыралга бодуңуң туружун тыварын, каяа ажылдаарын, чүнү кылырын, кандыг мергежил чедип алырын шиитпирлээр уе келген.

1953 чылдың ноябрь 20. Кара-оол Иргитке ол хүн кажан-даа уттундурбас. Ынчан ол бөлүк өөрү-биле Хемчик бажынга ажыттынган алдын уургайынга ажылдаары-биле чеде берген. Оон эгелээн оон ажыл-амыдыралы — төрээн Тывазының казар байлаан шинчилен тывар ажылдар-биле холбашкан. Үш чыл эртеңнең ол геологтарның кадыгберге ажылынга чаңчыгып, чер үттээр мастериң мергежилин кызымаа-биле шинээдип алган. Черниң хаяы каъдың өрүмнеп-үттээш, казар байлактарның курлавырын, шынарын тодарадып тыварынга Иргит 17 чыл дургузунда бараан болуп, мөгаг-шылаг чок ажылдап келген.

Хемчикте Час-Адыр, моңгун суглуг Терлиг-Хая, Таңдының кобальтылыг Хову-Аксы... Бо черлерге коммунист Кара-оол Иргит ажылдап турган. Совет чазак оон кызымаккай, мөгаг-шылаг чок ажылын бедии-биле үнелээш, «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаан.

Амыдыралының ажы-биле Кара-оол Оручаевич биле Сенджажы Ивижиковна Иргиттер Чадаанага он чыл бурунгаар көжүп келген. Кайызы-даа тудугга ажылдап эгелээн. Уламчаанда К. О. Иргит № 463 КМК-ның бызанчылар бригадазын удурту берген.

Дүүнгү даг үттээр мастер, бөгүн бызанчы ашарза-даа, ол кылган ажылынга кызымак, алызындан тудугур, үс-шевер холдарлыг болгаш, эш-өөрү-биле эп-найыралдыг ажылдап келгеш, чүгле бригаданың эвес, бүгү коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Кылган ижин эчизинге чедирбээнде, сеткил-сагыжы дөпеес, ажыл-ишчи коммунистиң баштаан бригадазы районнуң девискээринде дыка хөй тудуг объектилерин ажыглалга киперинге киришкен. Оон бригадазы Алдан-Маадырда школа тудуун, Чадаанада «Чечена» уруглар садигин, Хорум-Даг. Чыргакы суурларда көдээ Культура бажыңнарын, «Чыраа-Бажы» совхозта Шык-Бажы, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта Дөргүн сүт-бараан фермаларыкга үлегерлиг инек кажааларын, районуң дыка хөй суурларында уруглар албан черлериниң тудугларын ажыглалга киперинге киришкен.

Оон партийжи даалгазы — агитатор. Делегей байдалының дугайын база чуртта, республикада, районда болуп турар болуушкуиларны эш-өөрүнге чугаалап берип турар. О. Иргит Чадаана хоорай Советиниң депутады хүлээлгезин база чедиишкинниг күүседип келген.

Тудуг ажылынга Кара-оол Оручаевичиниң кызымак ажыл-ижи «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле демделеттинген.

А. Сенджажы Ивижиковна оңгу беш чылдың шалыпчызы болуп, чоокта чаа чазактың дээди шаңнал-хавыяаларының бирээзи — Күш-ажылдың Кызыл тук ордени-биле шаңнаткан.

К. Иргит аңнаарынга хандыкшыдыг. Эвээчеглиг шелээзин аңныыр сезону эгелээри билек алгаш, аңнап чоруптар чаңчылыг. Хемчиктиң башкы болгаш соңгу тандыларында оон диинден, киш сүрүн чорбаан хемнер, сыннары хөвар. Дүржүлгалыг аңчы беш чыл бурунгаар күрүнеңиң «Хемчик» аңныыр-тывыш ажыл-агый черинің штаттыг аңчызы апарган. Ол червии ханы каъдынан эртине байлак тып чораан өрүмнекчи мастерден, ам сураглыг аңчы, «тымчак алдынның» тывыкчызы апарган. Аңчы беш чыл улаштыр «Социалистиг чарыштың тиилекчизиз» херек демлээнин эдилекчизи болган. Бо чылдың бирги кварталында 3000 рубльдиң өлүүн дүжаар хүлээлгезин 120 хуу күүсеткен.

Аңныыр сезону эртерге, Кара-оол Оручаевич бригалазы-биле районнуң ажыл-агыйларынга керээ ёзугаар тудуг ажылын кылып, хой кажаалары болгаш кыштаглары, малчыннар чурттаар бажыңнарны тудуп турар. Бригада «Тыва» совхозтуң Айлыг-Ойда 500 хой кирер кажаанын тудуун доозкаш, ам ында ийи аал иштиг чурттаар бажыңның тудуун чылдың бирги чартыында бүрүн доозар сорулгалыг ажылдап турар.

А. ДОНГАК.
Чаан-Хемчик район.

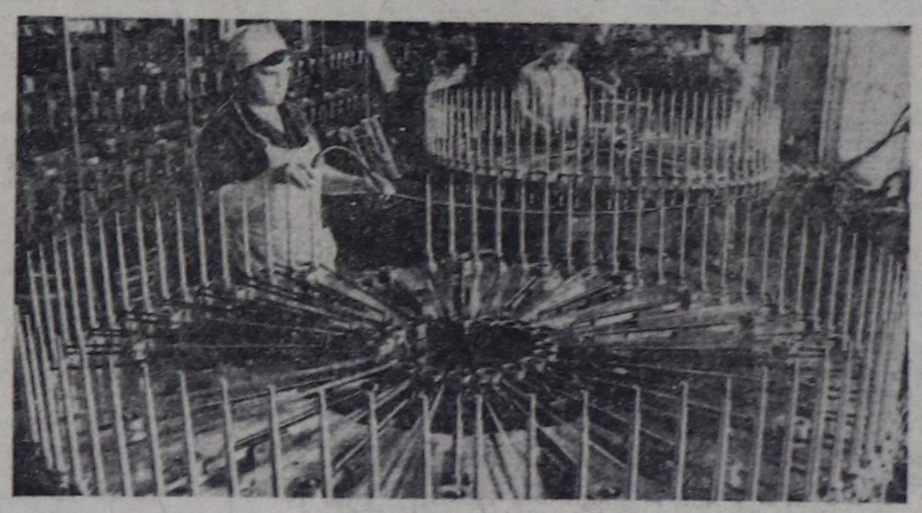

Москва область. Күш-ажылдың Кызыл тук орденниг «Коломнатекмаш» будүрүлге каттыжышкынының ээргиин болгаш аргыыр машиналарны ажылдавайн турар ындыг пес-таавы будүрүлгези биетин чуртувуста чок чыгыы. Ол дээрге ындыг машиналарны ССРЭ-де будүрүп турар чаңгыс будүрүлге чери. Оон продукциязын Совет Эвилелинде пес-таавы машина тулуушкунунуң бүгү будүрүлгелериниң, ЭДЧ кежигүннери чуртгарже, өске-даа дартеп чуртгарже чорудун турар.

ЧУРУКТА: ээргиишти хынаар ротор стендилери. Залчегде маңза 6000 кылыгларны шенеп эрттирер.

Н. Анимовтуң фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Айтырыгга харыы

ТӨЛЕВЭЭНИ ЧОН

Эргим редакция! Тока аттыг совхозка трактористеп турумда, мени механиктедип каан. Анаа үш чыл болдум, ол үеник дургузунда трактористиң стаж акшазын албадым. Ол чөп бе азы меңээ төлеп бээр бе?

С. Күжүгет,
хоочун механизатор.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң 1966 чылдың апрель 22-деги «Совхозтарның болгаш күрүнеңиң өске-даа кәдээ ажыл-агый будүрүлгелеринде ажылдап турар трактористмашинистерниң продукция будүрерин үлгаттырарынга материалдыг сонуургалын бедидер дугайында» доктаалынга үш чылдан өрү ажылдаан трактористмашинистерге ажылдаан акшазының 12-25 хуузун немей бээри көрдүүлген. Ол төлевээ-ниле херек кырында ажылдап турар трактористерге, машинистерге, трактор-хову бригаларының бригадирлериниге, оларның дузалакчыларынга хамаарыжыр.

Септелге мастерскаязында ажылдап турар токарьларга, дарганнарга болгаш механиктерге стаж акшазы бербес, ынчангаш тракторист киши өске ажылче шилээрде ук акшазы төлеваээни чөп.

А. АЖИ.
профэвилелдериниң область чөвүлелиниң юристконсультантызы.

БҮЗҮРЕЛ

«Кызыгаар» совхозтуң үндезилекчилери хөй. Олар совхозтуң экономиказын сайзырыгайжыдарынга доктаамал идепкейлиг үлүүн бараалгадып чоруур. Ынызырларның бирээзинге Соян Хайыны хамаарыштырып болур. Чоокта чаа оон-биле ужуражып, эрткен оруун хөөрежип ордувус.

—Колхоз тургустунуп турар үеде зыйык мен. Ынчан он шаа хире бажыңчыгаштар бар чүве. Бир-ле кежээ улуг хурал чыылдырган. Анаа элээн каш кижини бригада, звено удуртуруңга томуйлап турган. Колхоз баштаар чери мени тудуг бригадирлеп каан. Тулугжуларның ажылдазы хөлчок эки. Чүнү-даа даандыраргa, чажам дивес кылыр турдулар. Ол үеде тутуг материалын 40-50 километр черден сөөртүр турган бис. Маңзаларны боттары хөл-биле кылын белеткээр. Эжик, рама болгаш каетактарны база боттарывыс кылып алыр. Түүйбу, чугай белеткээр тускай звенону база тургусkан бис — деп, Эренчинович эрткен үе-биле амгы үени деңнеп чугаалап орар.

Шынап-ла, ол үеним тулугжуларының шалыпкын ажылын оон чурттакчылары база караарыс-биле көрүп келген бис. Олар дөртен ажыг тулугжу болгай. Чыл санында тулугжулар чели-сес чурттарга бажыңны, беш мал кажаалын ажыглалга киирип келген. Школа, ясли-сад болгаш конторалы боттары төлевилеп ыыйгаш, тудуп белеткээн. Ол-ла бүгү тулуглар амгы хүнүнерде совхозтуң чөнгө кол бараан болур черлери болганынга оон сөткилги ханыл чоргаарланыр.

Колхоз совхоз кылдыр эде тургустунгаш. Чоннуң амыдыралы, түс черниң сайзыралы улам хөгжээн. Амгы үе шынап-ла магалыг. Бажың-балгат ийикше өске-даа тудуглар кылыр хээлде, оон материалдарын машина сөөртүп болур. А тулугжуларды тускай шалынныг болур. Колхоз турда ай санында күш-хүч саналар. Чыл дургузунда эки ажылдаан кижи акшаны алза алыр. Чаңгыстары харын-даа ёрелиг артар турган. Нинтилел чемни чиген ээш акшазын тыртып апаар. Ам магалыын көрүнер ээш. ай санында ийи катап шалын алыр. Мынаар тавырымчалыг байдал турда, кижи канчап ажылдаксавас боор деп хоонуп тулугжулар шынап-ла чугаалаар.

Хоочун тулугжу каш чыл улаштыр үлегерлиг организакчы болуп ажылдап чорда, колхоз баштаар чери аңаа малчыннарын сүмелээн. Коммунист кижиге ол хире бүзүрелди берип турда, күүсеткеске кайыы боор ээш. ол даалганы күзелдиг-биле хүлээп алган. Ол партия өге организациязының даалгазы-биле төрүүр хойлар малдай берген. Х. Соян мал ажылынга бээнин 20 ажыг чыл чедип чоруур. Бо үелериниң иштинде алган хүлээлгелерин ол доктаамал ажыр күүседип келген. Тодаргайларга, үүс хойлаг-на 85-тен өрү хураган, бир башка онааштыр 2 кг-даң күдү ээвес дүктү кыргыш ап, күрүнезинге дужаган. Бо дээрге хөөчун коммунистиң төрээн совхозунга бүзүрүктүүлүг күш-ажылының хереглиг-дир.

Хайың Эренчинович бодунга негелделиг. онаашкан ажылынга харыысалгалыг. Хөй чылларда совхозунга арбын малды, күрүнеге тонна-тонна дүктү кыргын бергенин дээш үнеледиң, «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле ийи удаа, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле база шаңнаткан. Ол бо бедик шаңналга улам хөй-аът кирип, он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын чедимделиг күүседир дээш өг-бүле улам совок киоген ажылдап турар.

Бо чылын өг-бүле үүс хойдан үүс хураганы онча-менди камгалап алган. Амгы хүнүнде Шаранурда малын сөөртип, хур-менди чайлагдап орар.

У. ЭРЕНДЕЙ.

ПЕНСИОНЕРНИҢ ДУЗАЗЫ

Тес-Хем районда танывас кижи ховар.

Бус-биле ажылдаар «локомотивтер» механиги мергежилдиг аныяк кижи Кызыл хоорайдан «Тес-Хем» совхозка кээп ажылдаандан бээр дөртен чылдар эрткен. Ол ынчаарда электри эңгерсиялы бөлүниң техниказын түс черге тургускан соонда, суурлуң амыралче шилчээн Берт-Дагга ильчиниң лампоскалары чайынналы берген. Оон-биле чергелештир ыяш дилер цех ажылдан эгелээн болгаш дилит материалдары-биле боду хандыртынар арга совхозка тургустунганы будүрүкчү күшке улуг идигни болдурган. Электри чырыын болгаш ыяш дилирер хиреэлерни-даа локомативтиң дузазы-биле ажылдалыр болгай.

Б. Шалык совхозунга хөй чылдарда пилорамщиктеп ажылдаан болгаш хөй кижини ынак мергежилдиге өөреткен. Оон дилдирген ыяштары ажыл-агыйга турар трактористерге, машинистерге, трактор-хову бригаларының бригадирлериниге, оларның дузалакчыларынга хамаарыжыр.

Септелге мастерскаязында ажылдап турар токарьларга, дарганнарга болгаш механиктерге стаж акшазы бербес, ынчангаш тракторист киши өске ажылче шилээрде ук акшазы төлеваээни чөп.

А. АЖИ.
профэвилелдериниң область чөвүлелиниң юристконсультантызы.

Айтырыгга харыы

ТӨЛЕВЭЭНИ ЧОН

Эргим редакция! Тока аттыг совхозка трактористеп турумда, мени механиктедип каан. Анаа үш чыл болдум, ол үеник дургузунда трактористиң стаж акшазын албадым. Ол чөп бе азы меңээ төлеп бээр бе?

С. Күжүгет,
хоочун механизатор.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Төвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң 1966 чылдың апрель 22-деги «Совхозтарның болгаш күрүнеңиң өске-даа кәдээ ажыл-агый будүрүлгелеринде ажылдап турар трактористмашинистерниң продукция будүрерин үлгаттырарынга материалдыг сонуургалын бедидер дугайында» доктаалынга үш чылдан өрү ажылдаан трактористмашинистерге ажылдаан акшазының 12-25 хуузун немей бээри көрдүүлген. Ол төлевээ-ниле херек кырында ажылдап турар трактористерге, машинистерге, трактор-хову бригаларының бригадирлериниге, оларның дузалакчыларынга хамаарыжыр.

Септелге мастерскаязында ажылдап турар токарьларга, дарганнарга болгаш механиктерге стаж акшазы бербес, ынчангаш тракторист киши өске ажылче шилээрде ук акшазы төлеваээни чөп.

А. АЖИ.
профэвилелдериниң область чөвүлелиниң юристконсультантызы.

ИНТЕГРАЦИЯНЫҢ КОМПЛЕКСТИГ ПРОГРАММАЗЫ

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң сессиязының XXXV хуралы Болгарияның найысылалы Софияга бо чылдың июль 2-де ажыттынар. Социалистиг дем каттыштырылгазының амыдыралында алдарлыг юбилей-биле — Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазының 10 чылы-биле холбаштыр ол хурал болуп эртер.

Ажыл-агыйжы дем каттыштырарын хаңыладырынга, экономиктиг дузалажылганың айтырыгларын комплекстиг шиятпирлээринге акы-дунма чурттарның боттуг хереглели 1971 чылдың июльда Бухарестиге ЭДЧ-ниң XXV сессиязының ажылының үезинде чазактар баштыңнарының ат салганы документиге илергейлеттинген.

Кады ажылдажылга ооң мурнунда үелерде улус ажылагыйының түс-түс чамдык адырларга колдууында боттавып турган. Социалистиг чурттарның дем каттыштырылгазының программазын чүгле материалдыг будурүлгеге, эртем болгаш техникага эвес, харын-даа даштыкы салдыг, сан-хөө болгаш чээли харылзааларының талазы-биле ажылдап кылыры эргежок чүгула болган.

Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын амыдыралга боттандырары — ол дээрге, кады ажылдажылганың күчүзүн быжыглаар ниити сорулгаларны шиитпирлээринге дем каттыштырган күжениишкиннерни холбаштырары, дедегей системазы болган социализмнин артык күштерин улам-на дээштиг ажыглаары-дыр. Эртем-техниктиг депшилгенин өң чаа чедиишкиннерин шингээдип алырынга, улустарның амыдыралының чагай чоруун болгаш культурлуг деннелин бедидеринге интеграция база идиглиг болуп турар.

Экономиктиг кады ажылдажылганың чүгула сорулгаларын шиитпирлээринге комплекстиг программаның чүгула ужур-дузазын акы-дунма партияларның чоокта чаа болгулаан съездилери демдеглээн. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүнери бүгү чурттарның дем каттыштырган дузаламчызынга даянмышаан, социалистиг дем каттыштырылгазы дедегейге бодунуп туруштарын дыка быжыглаан. Дем каттыштырылгазының чурттары национал орулганын өзүдүг темпилериниң талазы-биле капиталистиг чурттарны бүзүредиг мурнап турар. 1980 чылда оларның национал орулгазы ниитили-биле 84 хүү немей өскен. Үлетпүр бүдүүлгезинин чылда немей өзүлдези 6,3 хүү болган. Ол дээрге — капиталистиг кол күүгиелериниң хөгжүлдезинин темпилеринден барык-ийи катап артык болуп турар.

Комплекстиг программаның боттанышкыны акы-дунма күүгиелериниң экономикаларын деңге хөгжүдер арганы берген. Ол программага дүүштүр заводтарны болгаш газ, нефть дамчыдар хоолайларны дерип, чернин болгаш космостун экспедициялырын кады боттандырып келген.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң кежигүннери чурттарның экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин планнаарынга болгаш холбаштырарынга кады ажылдажылганы хаңыладырының сорулгалары комплекстиг программада кол чүүл болуп турар.

Амгы беш чылда национал планнарны холбаштыргаының алыс түннелдерин ЭДЧ-ниң сессиязының Софияга болур XXXV хуралынга үндүрер. Кады ажылдажылганың үзүн хүүсаалыг будуң программаларын боттандырарыбиле холбашкан социалистиг интеграцияла принципиалдыг чаа угланышкынны барыжаалавышаан, ол ажылды тодуруп келген. 1981-1985 чылларда хөй талалыг интеграция хемчеглериниң дугуржүшкан планның база ажылдап кылган. Ооң төлевилезин ЭДЧ-ниң сессиязының ам болур хуралының киржикчилери чугаалажып көөр.

Специализастаан барааннарны садыглажырын көвүдедири — акы-дунма күүгиелериниң ниити бараан саарылгазында доктаамал быжыг угланышкын-дыр. Чижээ, машина тудуунун специализастаан ол муи ажыг аттарлыг кылыгларын акы-дунма социалистиг чурттар боттарының аразынга садыглажып турар. Атомнуг машина тудуунун талазы-биле улуг хемчээлдиг дугуржүлгалар ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның аразынга кылдыңган.

Специализациялыг болгаш кооперастаашкының ажыктыын кады ажылдажылганың практиказы балыткан көрүүкен. Хөй кылыглар ажылагыйжы дем каттыштырылгазының шылгаттынган ол хевирлериниң материалдыг илергейлээшкини болуп турар. Чижээ, Венгрияның «Икарус» деп автобуетарын, Герман Демократтыг Республиканың автодарыының пассажирлер вагоннарын, Чехословакияның «Татра» деп чүк машиналарын азы совет «Жигули» деп чиик машиналарны будүрериниң ФПК-ниң Чингине секретары Ж. Марше пленумга илеткелинге демдеглээн. Чөөн үезелдиг күштериниң твилелгезинге Коммунистиг партия шиитпирлиг салыышкынны киргенин ол оюзалап айыткан. Национал хуралга сонгулдаларга бадылаашкыннарның 16 хүүзүи коммунист кандидаттар чедип албышаан, президент сонгулдаларының баштайгы бадылаашкыны-биле деннээрге, түннелдерин эләэп экижиткен. Ынчалзажок ол түнелдер 1978 чылда парламент сонгулдаларында түннелдерден эвээш болган.

Ындыг байдалдың чылдагаанарын илеткелде тодаргай анализтеп көргүскен. Коммунистерге удур буржуаз пропаганданың өөскүткени «идеологтут ёзулуг дайын» ол чылдагаанарның бирээзи болган деп, ФКП-ниң Чингине секретары демдеглээн.

Чурттуң амыдыралының бүгү адырларынга аар уржуктарлыг улам хамылаан кризистин байдалдарында демиселди чорудар ужурга коммунистерниң таварышканың ол айыткан. Ындыг байдалдар турда, хөй миллион ажылчы чоннар политиктиг чаартылгаларны кылыры дээш бадылаарынга белен болган.

Француз компартиянын сөөлгү съездилериниң шиитпирлериниң шынныын сонгулдаларның анализи бадыткаан деп, Ж. Марше медеглээн. Франциянын байдалдарынга дүүшкен социализмни тургузарынче ол съездилериниң тодаргайлаан угланышкыны амгы кризистен чурттуу уштуп алыр аргалыг кара чангыс шын орук болуп турар. Социализмче баары — ол дээрге, Франциянын мурнунда тургустунган айтырыгларны чаа ёзу-биле шиитпирлээри, чептүг чорукче болгаш социал депшилгеже чоннуң дүрүм ёзугаар чүткүлүн хандырары, чурттуу эргелеп башкарарынга ажылчын ангыын болгаш ажылчы чоннарның ээлээр ужурлуг олуттарын оларга тыпсыры болур.

Ол сорулгаларны чедип алырынга революстуг партияны — Француз коммунистиг партияны быжыглаары эргежок чүгула деп, илеткелде онзалап демдеглээн.

Компартияның кошкаарын күзеп турар кижилер сотка олурар апаар деп, Ж. Марше чугаалаан. Бистиң партиявыс социал болгаш национал чаартылганың улам-на күчүлүг күжү болзун дээш 700 мун француз коммунистер моон сонгаардаа күжениишкиннерни кылыр апаар.

Ажылчы чоннарның таварышкы турары айтырыгларны, бирги ээлчегде ажыл чок чоруктуң айтырыын шиитпирлээри, демократтыг хосталгаларны болгаш эргелерни калбарыры, күүгиези болгаш оон институттарын демократчыдары, тайбыңны хандырары, бооцепсектерни дүжүреп партиянын мурнунда салдынган чүгула сорулгалар болуп турардыр деп, Ж. Марше айыткан.

Чазактың составынга коммунистерни киргенин чурттуң политиктиг амыдыралында эң чүгүлә болуушкун кылыыр ФКП-ниң Чингине секретары үнелээн. Коммунистерни чазактың составынга киргени хөй миллион эр, херээжен француздарның күзелинге дүүжүп турар. Ажылчы чоннарның илеглерин хандырар дээш коммунистер бүгү-ле чүүлдерни кылырын Ж. Марше оларга буюретккен.

ФКП-ниң эвлечлиг стратегиязын 1982 чылдың ию... тоңчүзүнде, февральдың ... е чыладырарын ... талаткан.

Болбурзектиң судалы

СЭТА-ның КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ДАШТЫКЫ БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

СЕССИЯ ДООЗУЛГАН

ГАВАНА. Кубаның улусчу эрге-чагыргазының Национал ассамблеязының ээлчеглиг сессиязы Гавананың Конгресстер ордузунда доозулган. 450 ажыг депутаттар анаа кирипкен, оларның аразында — Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, республиканың Күүгне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро бар.

«Делегейниң парламентилеринге болгаш улустарынга» ССРЭ-ниң Дээди Советинин Кыйгырыын деткээн резолюцияны сессияның ажылының үезинде депутаттар чаңгыс ап-сеткилдиг хүлээп ап, бооцепсекти эңдере будүрериңе удур, бүгү делегейге тайбың дээш улустарның демиселин изепкейжиргеринче угланган чүгула совет инициативага бедик үнелээшкинни бергенер.

ЧАЗАК ТУРГУСКАН

РИМ. Италияның республиканчы партиязының политиктиг секретары сенатор Дж. Спадолини Италия Республиканың делегейниң ийиги дайыны доозулган соонда сан талазы-биле 43-кү чазаан тургускан. Чурттуң кол политиктиг партияларының удуртукулары-биле хөй хүн сүмележиишкиннерниң түннелинде министрлерниң ажылдан кылдынган дараазын Италияның президентизи А. Пертинига ол киирген.

Христиан демократ А. Форланиниң баштааны, дөрт партиядан тургустунган сөөлгү чазак чагырыкчы буржуаз хөйнуруунуң кол-кол төлөэлекчилериниң чажыт үүлгедишкинниринге борашканын сойгалап илереткени-биле холбаштыр халажын үнер ужурга албадыптарга, бир ай ажыг үе мурнуу чарыында ээлчеглиг политиктиг чидиг кризис кыптыгын үнген турган.

Чаа кабинет коалициянуг будуштуг болган, ынчалзажок мурнундагы чазактан бо чазактың ылгалы министрлер чөвүлелиниң даргазы 35 чыл дургузунда бир-ле дугаарында христиан демократ эвес кижинин болуп турары болур. Чагырыкчы коалицияда беш партияның: ХДП-ниң, социалистиг, социал-демократтыг, республиканчы болгаш либералдыг партияларның төлөэлекчилери кирген.

ДИПТИҢ АЙТЫРЫГЛАРЫН ЧУГААЛАШКАН

НАЙРОБИ. Африка чаңгыс ап организациязының кежигүннери күүгнелерниң күүгнелер болгаш чазактар баштыңнарының XVIII сессиязы ажылын ында дооскан. Африка диптиң айтырыгларын ооң киржикчилери чугаалажып, политиктиг болгаш экономиктиг ың чидиг айтырыгларны дугайты каш-даа чугула документилерни хүлээп алган.

Мурнуу-Африка республикага апартеидтиң системазын меңгежилеринче угланган расисчи ёзу-чуруму-биле Вашингтонның сүлчээлежилгезин, Каттышкан Штаттарның болгаш барыын талакы өскедаа күүгнелерниң Намибияга хамаарышпас чорукту тыпсырын сонгаарлаар дээр оралдажышкыннарын сессияның киржикчилери шиитпирлиг буруу шаңкан.

Африканың Мурнуу чүгүнде национал-хосталгалыг шимчээшкиннерни, Палестинаның хосталга организациязының «бүрүн деткип турарын ассамблеяның киржикчилери база дагын медеглеп, оларга материалдыг, моральдыг, политиктиг, дипломаттыг болгаш өскедаа бүгү талалыг деткимчени көргүзеринче Каттышкан Нациялар Организациязын кыйгырган. Кожазында күүгнелерниң — Эфиопияның, Кениянның болгаш оон-даа өскелерниң девискээрлерин хүнаап алыксаар чоруун каарын Сомалинин ёзу-чуруму ндан Бүгү-африка шуулганының киржикчилери негээн.

И. ГАНДИНИҢ КЫЙГЫРЫЫ

ДЕЛИ. Чамдык күштернин Индияның национал чаңгыс эвинге согушкун таварыштырар дээр оралдажышкынныарынга хамаарыштыр серемчиледиг болуруынче индий улусту Индияның премьер-министри Индира Ганди кыйгырган.

Уттар-Прадеш штатка Лакхнауга болган массалыг митингиге чүве чугаалап тура, Индияның дайзыннары оон национал чаңгыс эвин баксыралырын, ол ышкаш кана-даа каттышпастар шимчээшкининге чарыдырышкын болгаш Азияның хөгжүп орар күүгнелериниң аразынга чергүлээлерни хайныктырарын оралдажып турар-дыр деп, И. Ганди медеглээн. Индияның амыдыралчы чугула эрге-ажыктары чурттуң бүгү улустарының сырый каттыжышкынын камгалап арттырарын, дыл болгаш шажын-община ылгалдарын чылдакка алгаш, оларның аразынга кандыг-бир черүлээлерниң тыптып келирин болдурбазын негеп турар деп, премьер-министр онзалап демдеглээн.

БУУРАП ДҮШКЕН

ЛА-ПАС. Шеригнин дээди дужаалдыг бөлүк офицерлериниң Боливияга күүгне эргилдези кылыр дээн оралдажышкыннары бүүрап дүшкен. Президент ордузунуң чанында парлалга болгаш информациа черинин чиңгине секретарымың албан хүүзүнда дыннатканын ёзугаар алырга, үймээн үндурукчүлериниң удуртукчулары — кургаг чер шеригларинин командылакчызы, шериг хунтазының кежигүнү генерал Умберто Кайохту болгаш шеригнин штаб начальниги генерал Лусио Анес оларны тудуп хоруглаан.

Боливияның президентизи генерал Луис Гарсиа Месаны ченсектиг күштер бүүрп деткип турарын дыннадыгда оңзалап демдеглээн.

БОО-ЧЕПСЕК СУРАГЛАП

НЬЮ-ЙОРК. Кыдат шеригнин кол штабының начальниги Ян Дачжи баштаан шерит делегация Барыын Европанын чамдык чурттарынче Пекинден чорупкан. Ол делегация боо-чепсек садын алырынга хамаарыштыр чугаалажышкыннар чорудар бодалдыг чорупкан.

НАТО-нуң удуртур органнары, ол ышкаш АКШ-тың күүгне департаментизи амгы үениң боо-чепсээн Кыдатка садыглажып турар. Атомнуг машина тудуунун специализастаан он муи ажыг аттарлыг кылыгларын акы-дунма социалистиг чурттар боттарының аразынга садыглажып турар. Атомнуг машина тудуунун талазы-биле улуг хемчээлдиг дугуржүлгалар ЭДЧ-ниң кежигүннери чурттарның аразынга кылдынган.

Специализациялыг болгаш кооперастаашкының ажыктыын кады ажылдажылганың практиказы балыткан көрүүкен. Хөй кылыглар ажылагыйжы дем каттыштырылгазының шылгаттынган ол хевирлериниң материалдыг илергейлээшкини болуп турар. Чижээ, Венгрияның «Икарус» деп автобуетарын, Герман Демократтыг Республиканың автодарыының пассажирлер вагоннарын, Чехословакияның «Татра» деп чүк машиналарын азы совет «Жигули» деп чиик машиналарны будүрериңе ФПК-ниң Чингине секретары Ж. Марше пленумга илеткелинге демдеглээн. Чөөн үезелдиг күштериниң твилелгезинге Коммунистиг партия шиитпирлиг салыышкынны киргенин ол оюзалап айыткан. Национал хуралга сонгулдаларга бадылаашкыннарның 16 хүүзүи коммунист кандидаттар чедип албышаан, президент сонгулдаларының баштайгы бадылаашкыны-биле деннээрге, түннелдерин эләэп экижиткен. Ынчалзажок ол түнелдер 1978 чылда парламент сонгулдаларында түннелдерден эвээш болган.

Ындыг байдалдың чылдагаанарын илеткелде тодаргай анализтеп көргүскен. Коммунистерге удур буржуаз пропаганданың өөскүткени «идеологтут ёзулуг дайын» ол чылдагаанарның бирээзи болган деп, ФКП-ниң Чингине секретары демдеглээн.

Чурттуң амыдыралының бүгү адырларынга аар уржуктарлыг улам хамылаан кризистин байдалдарында демиселди чорудар ужурга коммунистерниң таварышканың ол айыткан. Ындыг байдалдар турда, хөй миллион ажылчы чоннар политиктиг чаартылгаларны кылыры дээш бадылаарынга белен болган.

Француз компартиянын сөөлгү съездилериниң шиитпирлериниң шынныын сонгулдаларның анализи бадыткаан деп, Ж. Марше медеглээн. Франциянын байдалдарынга дүүшкен социализмни тургузарынче ол съездилериниң тодаргайлаан угланышкыны амгы кризистен чурттуу уштуп алыр аргалыг кара чангыс шын орук болуп турар. Социализмче баары — ол дээрге, Франциянын мурнунда тургустунган айтырыгларны чаа ёзу-биле шиитпирлээри, чептүг чорукче болгаш социал депшилгеже чоннуң дүрүм ёзугаар чүткүлүн хандырары, чурттуу эргелеп башкарарынга ажылчын ангыын болгаш ажылчы чоннарның ээлээр ужурлуг олуттарын оларга тыпсыры болур.

Ол сорулгаларны чедип алырынга революстуг партияны — Француз коммунистиг партияны быжыглаары эргежок чүгула деп, илеткелде онзалап демдеглээн.

Компартиянын кошкаарын күзеп турар кижилер сотка олурар апаар деп, Ж. Марше чугаалаан. Бистиң партиявыс социал болгаш национал чаартылганың улам-на күчүлүг күжү болзун дээш 700 мун француз коммунистер моон сонгаардаа күжениишкиннерни кылыр апаар.

Ажылчы чоннарның таварышкы турары айтырыгларны, бирги ээлчегде ажыл чок чоруктуң айтырыын шиитпирлээри, демократтыг хосталгаларны болгаш эргелерни калбарыры, күүгнези болгаш оон институттарын демократчыдары, тайбыңны хандырары, боо-чепсектерни дүжүреп партиянын мурнунда салдынган чүгула сорулгалар болуп турардыр деп, Ж. Марше айыткан.

Чазактың составынга коммунистерни киргенин чурттуң политиктиг амыдыралында эң чүгүлә болуушкун кылыр ФКП-ниң Чингине секретары үнелээн. Коммунистерни чазактың составынга киргени хөй миллион эр, херээжен француздарның күзелинге дүүжүп турар. Ажылчы чоннарның илеглерин хандырар дээш коммунистер бүгү-ле чүүлдерни кылырын Ж. Марше оларга буюретккен.

ФКП-ниң эвлечлиг стратегиязын 1982 чылдың ию... тоңчүзүнде, февральдың ... е чыладырарын ... талаткан.

ГДР-ниң Одерде Франкфурт округунуң куроруттуг, чараш чурумалдыг Бад-Зааров деп черин «горькийжи» чер деп адап турар. Пролетариаттың улуг чогаалчызы чээрби чылдарның эгезинде маңаа дыштанып турган. Чогаалчының төрүттүгениниңден бээр чүс чыл болганында боорус хевирге тутқан бажында (чурукта). А. М. Горькийниң музейин ажыткан. Музейни соңуургап көөрү-биле мунмуң туристер маңаа кээп турар. Аныяктарның горькийжи кежээлерин музей ажылдакчылары база эрттирип турар.

АДН-СЭТА-ның фотозу.

ИРАНДА БОЛУУШКУННАР

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Эрге-чагыргада Иранның республиканчы ислам партиязының штаб-квартиразынга күштүг частыышкын болган. Ол үеде ана партияның удуртукчуларының хуралы болуп турган. Иранның премьер-министри М. А. Раджаи болгаш кабинеттин кежигүннери, иран парламентинин даргазы Хамеши- Рафсанджани баштаан депутаттар, Республиканчы ислам партиянын активчилери хуралга олуржуп турган. ПАРС агентилелдиг медээзин ёзугаар алырга, частыышкынның түннелинде 64 кижи өлген, оларның аразында — Дээди судтуң даргазы, Тур президент чөвүлелиниң кежигүнү, Республиканчы ислам партияның удуртукчузу аятолла М. Бехешти, 4 министрлер, министрлерниң 6 оралакчылары, парламентиниң 20 депутаттары өлген болуп турар. Частыышкын үезинде бажынның дээвиири бүстүп дүшкен түннелинде оон адаанга бастырган кижилериң амы-тынын камгалаар талазы-биле хемчеглерни бүгү дүнүң дургузунда алган.

Премьер-министр М. А. Раджаи, парламентинин даргазы Хашеми-Рафсанджани болгаш тазактың тускай төлөэлекчизи Набави олар балыгланыышкынга болгаш кемдээшкинге таварышпаан. Частыышкын болур мурнуу чарыында оларны штаб-квартиралаң үнүп чоруй барган турган. Аятолла Хомейниден ангыда Иранның барык бүгү дээди удуртукчулары ол бажынга туруп турганнар.

Премьер-министр М. А. Раджаиниң медеглелин Тегеранның радиозу дамчыткан. Дуурээшкинни болдурбазыыче болгаш «сезинчиг кижилериң хеделиишкиннериниң дугайында» прокуратурага база революстуг трибуналдарга дыннадырыыче чонну ол кыйгырган. Чедп хонуктуң кажыыдалын бүгү чуртка чарлаан.

Республиканчы ислам партияның штаб-квартиразынга болган частыышкынга өлгеннерге тураскаал болдурган хөй муң кижи киржикчилиг чыскаалдар Тегеранга болуп арткан. Аятолла Хомейниниң угланышкынын деткип турарын чыскаалганнар база катап медеглээн.

«Иран революция тиилээн хүнден бээр бүгү үеним дургузунда эң-не дерзий үүлгедигни Каттышкан Штаттарның агентилери» кылганы дээш АКШ-ты парламент даргазы Хашеми-Рафсанджани буруулаткан болгаш частыышкынга аар өлүм-чидим-биле холбаштыр кажыыдалды чонга илергейлээн чагаа чорутқан. Оон чагаазын радио-биле дамчыткан.

Аятолла Хомейни аятолла Абдолькерим Мусавиардебилини Иранның Дээди судунуң даргазының албан-дужаазынга томуйлаан. Ол ооң мурнунда чурттуң чиңгине прокурорунуң хүзээлгезин күүседип турган. Иранның чиңгине прокурорумун албан-дужаазынга Юридиктиг дээди чөвүлелдиң кежигүнү ХоджатольЭслам Раббани-Амлаши томуйлаткан.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Республиканчы ислам партияның штаб-квартиразының бажынына бомбаны Иранның дүжүрткен президентизи Банисадрның талалакчылары эккеп салган даар болалды Си-би-эс деп америк телекомпаниянын чаа медээлер тайылбырлакчызы илергейлээн.

«АКШ-биле харылзаалыг саттынакчылар бомбаны салган» деп, Тегеран радиозунун медеглээнин ЮПИ агентилел дыннаткан.

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Имамның угланышкынының салгакчылары — мусульманчы студентилерниң белеткээни документилерниң чыылдазын «Кейхан» солун парлаан. АКШтың элчин черинден хунаап алган документилер президент турган Банисадр АКШ-тың төп разведка эргелелиниң ажылдакчызы Кассейн-Резерфорд-биле сырый харылзаалыг болганын хереченлеп турар. Иран революция тиилээн соойда оон харылзаалары үргүлчүлеп келген. Иранның эрге-чагыргаларының республиканчы органнарның дугайында, чурттуң экономиктиг байдалының дугайында медээлерни Банисадр америк шпионнарга хамчылып берип келген. Кассейн-Резерфорд бодунун шпионнары-биле Банисадрны америк фирманың штабында киирген болгаш ай санында анаа шалыны төлеп турган. Америк шпион бодунун туразыбиле Банисадрның «аки болгаш багай мезүг-шынарларын» толаргайлап алган турган.

ПЕКИН ШПИОННАРЫН ЧОРУДУП ТУРАР

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның иштики хереткеринге Пекинниң холгаарлаашкынны күштелгенинге хамаарыштыр сагыш дувураашкинии чурттуң парлалгазы илергейлеп турар. Индияның соңгу-чөөн талакы штаттарынче янзы-бүрү шпионнарны, үргедекчилерни, олуруукчуларын белеткээш, чорударын Кыдат сөөлгү үеде улам идепкейжиткен. Чүгле сөөлгү ийи неделяда бөзин Индияның Аруначал-Прадеш штатының девискээринче ылаган 42 кыдат шпионнарны кызыгаарга тутқан.

Индияның айыыл чок чорук күштери Тирап районга (Аруначал-Прадеш штат) Пекинниң болүк шпионнарын тудуп хоруглаанын «Нью уэйв» журнал бижээн. Чурттуң соңгу-чөөн штаттарында чарылдырыкчы күштерни сырый каттыштыргаш, Индияга улуг кем-бурудуг үүлгедиглерни кылыр планнарны Пекин чогаатқан болгаш боттандырып эгелээнин илереткен чамыт документилер ол шпионнардан тывылган.

ТААРЖЫРЫН ШИЛИП АЛЫР

1981 чылда модада кандыг-кандыг өскерилгелер барыл? Ону билип алырын күзээр, сонуургаар кижи хөй. Бүгү-эвилелдин модельдер бажыңының удуртукчузу С. М. Хейкерниң анаа хамаарыштыр тайылбырын силерге сонуургаттывыс.

— Джинс модадан «үүп» турар деп чугаалап болур. Оон орнун чымчак пөстерден, ылаңгыя вельветтен даараан язылбүрүү фасонныг үүвүрлер солуур. Вельветтен (ону хамаанчок) кандыг-даа фасонныг тонну, плащты, сарафанны, костюмну, платьени даарап болур.

Херээжен кижилерниң хевинге хамаарыштыр онзалап чугаалап кээр болза амгы моданың кол лозунгы — хептиң чиик, эптиг, таарымчалыг болуру. Херээженнерге үүвүр кедери коичуг эптиг. Ындыгдаа болза назы-харны албан барымдаалаар апаар дижир болгай. Бо удаада ол хамаарылга чок. Бир эвес херээжен кижиниң дурт-сыны дорт, үүвүр кедеринге таарымчалыг болза, аллан хар-даа үезинде кижилер ону үргүлүү кедип болур. Спортчу стиль-биле даараан хеп аныяк-даа, харназыны дөгүй-даа берген кижилерге эптиг, таарымчалыг. 50 хар ажыл чоруур херээжен кижини үүвүр, костюм кедип алган чорда көөрге харын-даа аянныг көстүр. Ынчан дурт-сыны шүгдүнүп көөрү албан.

Платье, юбканың узуну кайы хире болур ужурлугул? Ол база херээжен кижиниң дурт-сыныдан хамаржыр. Платье азы юбканың узуну дискек караа-биле деп болур ийикпе, азы оон каш-ла сантиметр үзээр.

Модельөрлер аныяктарга янзы-бүрү фасоннарны сүмелеп турар. Чижээ, тольф моюндуруктуг дорт фасонныг платьелер, чолдак жакеттер, чыырыл каан алгыг ийикпе, азы гофре юбкалар кол черии ээлээр. А оларның шимелде-каасталгазын таарыштыр кылып алыры силерниң боттарыларның тывынгырыкпардан, соонуургалынардан, уран-шеверинерден хамаарыжыр.

Хепке кандыг өнөр колдаарыл? Эрткен чылын колдуунда-ла янтарь өң модага турган, а ам — алдыналчак, аккөк өң. Ындыг-даа болза ындыг өнөрлиг хеп-биле кызыгаарланыры албан эвес болгай. Чамдык кижилерге кызыл, хүрен өнөрден даараан хеп харын коичуг таажыр. Ынчангаш ону база өөренип көөрү артык эвес. Ах, кара өнөр модадан дүжер эвес, ынчангаш кымга кандыг өнүг пес, фасон тааржырыл, ону шилип алынар.

Херээжен улуска чараш дурт-сынныг болурундан аңгыда кандыг-даа идик-хепти таарыштыр, аянныг, чараш кылдыр кедип биляры чугула. А бир эвес кезээде мода «ёзугаар» кеттинерин күзээр болзунарза, бир удаа бодунарны көрүнүкке бүгү тала-биле шүгүмүүлекчи көрүп көрүнер даазы. Ынчангаш оон бодунарга кандыг-бир түнел үндурерин кызынар.

Эр улуска таарыштыр даараан хеп — хөйлек болгаш үүвүр-даа кедип алзынарза, кол-ла түүл сеткил-сагыш талазы-биле чымчак, чылыг, эптиг эргим болуруи кажан-даа утпанар.

УГУЛЗАЛАП ДААРАП ОРАР

Ажыл шагы төнген. Мария Түлүшовна цехке часкаан арткан. Беш шак ажа дүжүп чорда, бригаданың кыстары чугаа-соотту бажыңнарынче тарап агелээр. Ол черле ындыг, кыстарының соодан чанар. Ажылдап турар черинии арыгшевер бүгү-ле үүве туруштарында, чурум чыскаалдыг болурун ол хайгаарап пат чанчыккан. Ол-бо түү-хөөнү ынайбээр аайлай салып турда, шак ол хире апаар. Бо удаада база ындыг болган.

Чайгы хүн ам-даа бедик. Мария Түлүшовна комбинаттан үнгеш, бажыңынче базыпкан.

Амыдырал хандырылга комбиналының кызыл-булунунга девии чаа болуп эрткен коллективтиң ниити хуралы оон сагыжындан үнмейн чораан. Даараныр цехтиң дөрт бригаларының аразында социалистиг чарышка оон удуртканы бригада мурнаан. Комбинаттың кол инженери ында социалистиг чарыш комиссиязының даргазы З. И. Туриаева комсомолчу-аныяктарның ор улустуң хевии даараар № 3 бригаланы майда социалистиг чарыштың тиилекчизи кылдыр санап, чарлааш, вымпелди тывыскан. Бригада бо чылдың эгезинден тура, ол шанналды салбаан. Ам база хүлээлге бүрүн күүсеттинген — бирги черде база катап олар. Ажылдың темпизин моон соңгаардаа кошкатпазын М. Т. Новаа бригаланың мурнундан эш-өөрнүн мурнунга ынчан база катап аазаан. Сөглээн сөзүнге за болурунга бригадир бүзүрединг. Түге дээрге бригада кежигүннери Л. Житеева, В. Созыкина, В. Зарихта олар тутканда тудунгур, «шевер кыс удазынга ораашпас» дижири дег, ындыг ажылгыр мөзү-шынар ол кыстарда бар. И. Олеиик бажып турда, эптиг, халаа чок.

Новаа бодунуң маңаа эң баштай ажылдап келгенин ол аразында сактып келген. Комбинаттың хоочунчарының арга-сүмезинден өөренип тургаш, даараныкчы болу берген. Оон ажылы ам оон түгле түспей мергежилги эвес, а харын ынах хереэ апарган. Күш-ажыл стажы — он сес чыл.

... Ол маңаа бир дугаар келгенде цех начальнигги аныяк кысче көргеш:

— Бистиигге ажылдаар сеп бе? — деп айтырган.

— Йе, ажылдаксаар-лаар неи — деп, ол дилим эвес харыылаан.

— Чогум даараның билир сеп бе, ынчаш?

— Ажылынга шоолуг эвес. Өөренип алыр мен.

— Даараныкчы болур күзелин ылап-да бар бе, Мария? Эки боданып көр. Ажыл, мергежил-ле хөй болгай, чамдыкызы харын моон-даа чиик. Ай четпейн үнейн дей бербес сен бе?

— Билбес мен, көөр мен — деп. Мария сеткилинден ажыт-чажыт чок харыылаан.

— Көөр эвес... ыяк үзе шиитпирлээр херек. Бир эвес кижи күзээр болза, үүнү-даа чедип алыр! — деп, цех начальнигги шыңгыы боданырынче уругну чыгаарын ораалашкан. А бирээзи шынап-ла богданыр ужурга таварышкан.

Мария маңаа баштай өөреникчилеп кирген. Дагдыныкчы хоочун угбаларындан бо ажылга уран-шевер хол, чымчак сеткил-сагыш херек дээрзин ол чоорту билип, аңаа херек түүлдерни сактып ап турган. Оларның ажылынга үнелелди колдуунда-ла чагыкчы бээр. Мария Түлүшовна ол дугайын ам бригадазының кежигүннеринге чугаалап, бот-боттарындан өөренип ап чоруурун чагын сургаан олургулаар.

Бригадада шупту аныяктар, М. Т. Новаа оларның дагдыныкчызы. «Ол-дур көр даан кончуг эки болган-дыр. Түгле дидим бол» диген сөстерни ол оларга чангыс эвес удаа, а чыл-чылы-биле чугаалап, сүмелеп келген. Ам оларның даараныры башкызындан дулак чок. Чижээ, Л. Житеева, В. Созыкина оларның дагдыныкчылы. — «Ам моон дузам чокка ажылдап болур силер. Моон кылып билир чүвемни шупгузун шыдаар силер» деп бүзүредиң сестери-биле бригалазынга арттырып алган. Мария Түлүшовна аныяк эштериниге кезээде дагдыныкчы болуп арткан.

Мергежилди чедип алыры — херектиг ол түгле эгезии. Ажылының мастери болуру маңаллыг. А маңтал, хүнүлүткел түгле оон-биле кызыгаарланмае дээрзин ол партияга кирип турда, эш-өөрү аңаа сагындырган.

Комбинаттың шак септээр, чүрүк тырттырар цехтерииге күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыда бээр, чылдагаан чок ажыл шагы үзер чоруктар тургулаан. Ынчангаш ажылдың шынарынга чагыкчыларын хомудалдар кириң тургулаа. Ону чайладыры-биле аңаа хамаарыштыр айтырыгны М. Т. Новаа партбөлүктүң хуралдарынга чангыс эвес удаа тургузуп, оларны шиитпирлежиринге боду киржип келген. Комбинаттың коммунистерииң талазындан тодаргай хемчеглерни алганындан ам ол цехтериң ажылы шуудаан. Чүрүк тырттырар цехтиң хоочүв ажылдакчызы В. Г. Миненкону аныяк комсомолчу В. Дегелевтиң дагдыныкчызы кылдыр быжыглаан.

Мария Түлүшовнаның удуртканы бригада мооң мурнунда хожудан турган, кижилер белеп доктаавас, үнеп-кирери хөй. Комбинаттың дирекциязы, партбөлүк коммунист М. Т. Новаага аныяктарның бо бригадазын удуртуруп дааскан. Оон бээр-ле бригада мурнакчыларның санынче кирген. Вера Зарихтаны өөрү чоокта чаа Казаньче удаан, хөй эвес уе эртерге ол оон быжыкчы-мастер болуп, чанып келир, а Васеня Созыкина эрткен өөренилге чылында ажылчын аныяктарның кежээки школазын доозкан.

Комбинатта беш кижи кежигүнүүр шынар коммиссиязының ажылы эки. Мария Түлүшовна оон кежигүнү. Комбинаттың бүдүрүп үндүрүп турар продукциязының шынары депутатты сонуургатпайн барбас. Ынчангаш мында чагыг бүрүзүнүң шынарынче кичээнгей улуг. Социалистиг чарышты түнноэрде ону чугулалап көөр. Ынчангаш бригада бүрүзүү даараан хевии чагыкчыларның дүрт-сынына таарыштыр, аанныг кылдыр үндүрерии бодаар. Оларның чарыштыг бригазазы Л. Пичугина удурткан комсомолчу-аныяктарның даштыкы хеп даараар № 4 бригадазы ол көргүзүглерни база чедип ап келген.

Эрткен чылдың февральга чер-чер Советтериге болуп эрткен сонгулларда Сарыг-Сеп сүрүнү № 33 сонгуда округунуң сонгукчулары М. Т. Новааны көдээ Советтиң депутадыига сонгаан. Округтуң девискээринде 35 өреге бар. Депутат сонгукчулары-биле быжыг харылзаалыг. Кудумчуга электри дамчыдылгазы киирэкип бээрии сонгукчулар депутадыидан дилээн. Дилег күүсеттинген.

Комбинатта колдуунда шупту херээженнер ажылдап турар. Ынчангаш ажыл-сад болгаш оон-даа өске чамдык айтырыглар тургустунуп келгенде херээженнер чөвүлели депутадыига албан кедир, сүмележир. А Мария Түлүшовна ажыктыг сүме кадын, боттуг дуза чедирерин кезээде ораалдажыр...

Мария Түлүшовна бажыңында чоокшулап келгенин эскербээн. База бир ажыл хүнү ынчаар төнген. А даарта база бирээзи эгелээр.

В. БИЧЕ.

Давид КУГУЛЬТИНОВ.

ШЫДЫРААЧЫ

Дивезе-даа аңаа канчап бүзүрээр боор
Шыдыраачы дуржулгазын, мергежилин
Дидим чоруун, оккур салмын Таль ме...
Салыкчының көжүн көрүп олурарга,
Саавырларда бижиттинмээн көштер хылгаш.
Дээрде шашкан теорияны түгеиспекеш,
Карак чивеш аразында силгип орар,
Кэш-ла көжү бүгү холду тура соп кээр.
Шыырак салыр үреи дээрзин эскерип каан...
Шыдыраага уран арга ол-даа деп бе?..
Тальдың көжү дебюттан-на харыксыраа...
Таптыг ортаа кезээ чедип чорда
Байза тудар шылырачы көстү берген
«Паганиии» шүглүр дээрзи илдең болган.
Чемпион чораан октадырга хоомай-ла.
«Чеже күжүн үндүрбээн дээр, магам хакпан.
Ботанииик безии ол хире көшпээн түве...»
Боданган Таль хөлзей аарак дерии чоткан.
Салыкчызы: «Хоомай-дыр» деп хиирегеи.
Чазый ноян десче кирер чеде берген.
Канчаарыл ам?.. Көжер көштер төнүп кээрге
Каш-ла көшкеш мадылап каар, удук болур!
Таль аңаа аштырдым дээш адын салган.
Таль-даа муңгараткан. Эмчи эктии кыскан.
Чемпионну удуп алган тиилекчи
Черге чедир күдүйгүлеп ёзулаштын
Чазык чаагай. хүндүлээнел салыкчы боор
Чаа-ла Тальды оожуктур сургап орган.
— Удупкан дээш, хорадавайн көрүнерии
Угында-ла ойнаарынар шору-дур.—дээн
— Четтирдим,— дээш хавван дүйүп, база катап
Чемпион-даа шыдыраазын өргүй каапкан.
База катап салза чүл?— деп айтыргаштын,
Кылчаш кылдыр Тальдыва «гений» көрген.—
Баштай салган көжүвүс дег удуп аар мен.
Кырым сынар, күзелинер хүндүлээр мен.
Дагын ойнаш удуп аар деп шыдыраачы
Даады ынчаар бодап чоруур түве болгай
Тиилелге оон бажын төөретчик бе,
Дидим эвес ойнай каапкаш, алзыпчык бе.
Удатпаанла «Паганиии» эңдер кылган.
Улуг чемпион шаап халлааш кирипплеткен.
Аныяк оол бар шаа-биле
Арзылан дег эрес-дидим каигаланган.
Канчаарга-даа чаа чемпион бодап тургаш,
Калчаа хейин ажып, тиилеп, удуп алган.
Хөөкүй оол-даа хенертен кээп хуулган-даа дег,
Көнгүс өске амытан боол Таль-биле
Көжүп орган... «Паганиии» оожургаан.
Соолбургай караа-биле хөлче көрүп,
Шоолуг түвө ожаавас-даа ышкаш болган.
Ынчалза-даа өрүмпеп кээр көрүп читкеи:
Ында оолдуң чүрээн кыпсыр оттуг-даш чок,
Күжүр эриң шырай-арны хөмүргерген,
Таль безии кээргей бергеш мүгараткан.
— Күштүг мен деп, шүглүр мен деп чүлчүраан сеи
Таптыг-дыр бе, мактанныкчы. Уттуруглуг!
Көш билбес шылырачы алзы каапкын!

(Эгези № 150 «Шында»).

Телевидение

ИЮЛЬ 1-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 «Үе». Информастыг программа. 8.40 Эртенги гимнастика. 9.05 «Чалыыларның чогаадылгазы». 9.35 «Бир ынакшылдың төөгүзү». Уран-чечен телефильм. 11.00 Төп телевидениин болгаш Бүгү эвилел-радиозунуң ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьевтиң удурткаиы эстрада-симфония оркестриниң концерти. 11.30 Медээлер. 11.35—14.15 Чапсар. 14.15 Медээлер. 14.35 «Черниң ээзи— кижи». Кинопрограмма: «Кургаг черде шыктыг оймактар», «Даштыг шөл». 15.20 «Горнистер, харыылаңар!» 16.05 «Луговскийниң поэзиязы». 16.45 «Шыдыраа школазы». Делегей чемпиону А. Карпов киржип турар. 17.15 Канаданың национал байырлалы — Конфедерация хүнүнге. Кинопрограмма. 17.45 Делегей конкурузунуң лауреады Н. Панкова Ф. Шопениии чогаалдарын күүседир. Свердловскиден дамчыдылга. 18.15 Чогаалчыларга сөс.

КЫЗЫЛДАН

18.30 Телемедээлер. 18.40 Телемедээлер (орус дылга).

МОСКВАДАН

18.45 Бүгүн делегейде. 19.00 «Сескн директор» деп документалдыг телефильмниң башгайы көргүзүлгеи. 19.35 «Таарымчалыг байдалдар-ла-дыр» деп телешииниң баштайгы көргүзүлгези. Автор — Ю. Шпитальный. 21.00 «Үе». Информастыг программа. 21.35 «Кинокамера делегейии көргүзүп тур». Башкарыкчы — политичтиг тайылбырлакчы И. Фесуненко. 22.25 Бөгүн делегейде. 22.40—23.05 Узбек ССР-ниң аныяк балет артистериниң концерти.

ИЛИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 С. Соловейчик — «Чедиҥхат». Телешии. 5-ки болгаш 6-гы төөгү — «Өзээш негээшкиии», «Маргылдаа». 13.30 «Алдыи чээрен». Мультфильм. 14.00 «Ырлажылы, өнүктер!» Музыкалыг программа. 15.55 — 17.30 Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

17.30 «Таныштары». Фильм-концерт. 17.55 «Аваи, ачам база бистер. 12». Телефильм. 18.30 Телемедээлер. 18.40 Телемедээлер (орус дылга). 18.45— —«XXVI съездиниң шиитпирлерии амыдыралга». Партияның Кызыл хооркүүскомунуң секретары Г. Ш. Монгуштуң чугаазы. 18.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.00 «Көдээге шак». 20.00 «Тамчыктыг улупар, чаштар!» «Фиктии ужуралдары». Мультфильм. 20.15 Кара далайның Кызыл туктуг флодуиуң ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 21.00 «Үе». Информастыг дынналгы. 21.35—22.10 «Пуск». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы.

Аҥаар

Кызылдың аҥаар станциязының дынната кааның ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын улуг хаттың күжү секундага 7-12 метр чедер. Аҥаарның температуразы 23-28, чамдык районнарга — 17-22. Кызылга —25-27 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

ИЮЛЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Дүне болган таварылга» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узатказ), 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чараштай болгаш маңгыс» 9.30, 11.20, 15.00, 16.50, 18.40, «Москва карак чажында бүзүревес» (2 сериялыг) 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Алдың аътты кижи» 14.30, «Буг хемден Висла чедир» (2 сериялыг) 16.00, 19.00 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Билдиимес кижиниң тоолчургу чугаазы» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

ШЕВЕР ХОЛДУГЛАРНЫҢ КОНКУРУЗУ

Репортаж

Республика типографиязының клуву. Залдың шимелдези бир янзы. Ханаларда эр, херээжен кижилерии, школа назыны четпээн болгаш элээди чугларның янзы-бүрү прическаларың көргүскен чуруктар. Залдың оргузунда көрүнчүктерии одуруглай чыскаай тургускан. Каш-ла минута болгаш маңаа конкурс эгелээр, оок киржикчилерии ажылдаар черлерии ээлептер. Хөгжүмүүн таалавчыг үүнүге үдеттирбишаан, конкурстуң киржикчилерии, «аарыкчылар» клубтуң залын долдур олурупкан. Бир аай кеттингеи аныяк кыстар залдың оргузунга чыскаалыпкан.

Тыва АССР-ниң чонуун амыдырал хандырылга министриниң оралакчызы В. Б. Чимдан баш дүгү таарар мастерлерии республика конкурузунуң ажыттынганын чарлааш, ук конкурстуң чыл санында чанчыл болуп эртип турарын демдеглевишаан, оон киржикчилериие чедишкиннерии күзээн. Дараазында конкурстуң кол судьязы Л. Шубина конкурстуң негелделерии оон киржикчилериие таныштырган. Эр-даа, херээжен-даа мастерлер негелде ёзугаар ийи-ийи прическаларны кылыр. Эң улуг балл—30.

Конкурстуң баштайгы кезээнде эр улустуң бажының дүгүн таарар мастерлерии маргылдааже чалаан. Бирги мастер Ч. Донгактың кылганы «чемпион», «Кызыл» аалчылар бажыныида парикмахерскаяның мастери В. Пышеваның «регада» деп прическалары эң бедик балды алган.

Конкурстуң ийиги чартыныда херээжей улустуң бажының дүгүн таарар мастерлерии маргылдаазы эгелээн. Маргылдаанын негелдезии ёзугаар конкурстуң киржикчилери херээжен улустуң хүн бүрү болгаш байырлалдың азы кежээки прическаларны кылыр. Ажыл кидии түлүк. Кижи бүрүзү чагыкчының дурт-сынынга, ариынга тааржыр прическаларны шилип ап, уран-шевер кылып эгелээнинер. Мастерлериң ажылын жюри, көрүкчүлер түнноэн. Уран-шевер холдуг кыстарның кылган прическаларын маңаа келген кижилерии улуг сонуургалын алган.

Конкурстуң түнелии үндүрер үе келген. Маргылдаанын тиилекчизи кым болурул?

Баш дүгү таарар мастерлерии беш дугаар республика конкурузунуң түнелиң жюри үндүрген. Эр улустуң бажының дүгүн таарар мастерлер Ч. Донгак, В. Пышева, Г. Вишуренко, дерээжеи улустуң бажының дүгүн таарар мастерлерден — Кызыл хоорайдан И. Акшонова, В. Иванова, Л. Колегова, Монгун-Тайга районнуң амыдырал хандырылга комбинадыныи мастери Д. Донгак олар республика конкурузунуң тиилекчилери болган. Оларга «алдын холдуг мастер» деп аттарны тывыспышаан, «Енисей» дыштанылга бажыныиче баар путёвкалар-биле шаңнаан.

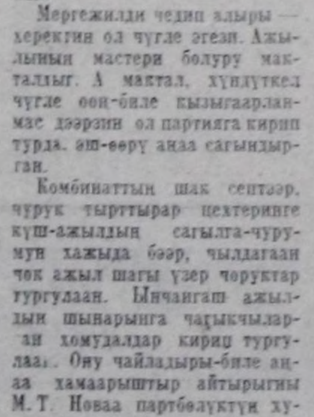

Конкурстуң киржикчилери маргылдаага профессионал бидии-улам бедидээр, бот-боттарындан хөй түүлдерии өөренип, билип алганнар. Шевер холдуг мастерлер эң чараш прическаларны кылып, силерии сеткил-сагыжынарга өөрүшкүү соңгээринге белеп.

В. КУУЛАР.

ЧУРУКТАРДА: конкурстуң тиилекчилериниң бирээзи Ч. Донгак; маргылдаа үезинде.

В. ШАЙФУЛИННИҢ фотолары.

СҮМЕЛЕР

Б-70 деп бензииниң дузазы биле кандыг-даа пөс аймаанга дегген үстү аштап каапкын болур.

* * *

Чөөктен кылган аржыылды крахмал азы тальк-биле бораан кактаар. Ынчалдыр элээн каш катап арыглаан соонда, аржыыл арыг болур.

* * *

Өңгүр пөстен кылган хепке одеколон азы духи төгүлгенде ону 50—60 чедир изиткен глицерии-биле азы спирт-биле аштаар.

* * *

Дүктен кылган пөстен даараан карангы өңнүг костюмну нашатырлыг спирт холумаабиле (бир литр сугга ийи улуг омаан нашатырлыг спирт) өттүрген щётка-биле үстүнден адаанче аштаар, оон соонда адаандан үстүнче оожум щеткалаар. А кылай берген черлерии бензинге өттүрген хөвеибиле, азы чеднигир чемниг шайга өттүрген пөс-биле чодар.

* * *

Шай төгүлген черии глицерии болгаш нашатырлыг спирт (ийи бичии омаан глицерии болгаш бичии омааштың чартыы хире нашатырлыг спирт) холумаанга өттүрген хөвеи-биле дүрбүптер.

* * *

Бир эвес идиктерниң хөмү чарлып, тигленип элей берген болза, оларны баштай чугалаар быр вазелин-биле, оон соонда чуурганын иштинде ак черибиле чаап каар. А элээн үе болгаида кастөрклыг үс-биле чагташ, чымчак пөс-биле аштаар.

КАЯА ӨӨРЕНИРИЛ?

Роспотребсоюзтуң дараазында өөредилге черлериие өөренип кирерии күзээнерии Тывадың респотребсоюз чери чагдап тур:

Красноярскиниң кооператив техникумуу. Тускай эртеми — совет садыгда ыглашкынын, бухгалтер үүеду, товароведение болгаш үлетпүр баразаларын садыгларын организастаары, товароведение болгаш аъш-чем баразаларын садыгзарын организастаары, үлетпүр болгаш аъш-чем баразаларының товароведениези, кооператив садының организастаары болгаш башкарары. Кооператив садының организастаарының болгаш башкарарының салбырыига хереглекчилер кооперацияның ажылдап чораан стажтыларының болгаш Совет Армияга шериг албанын эртипгеиерии хүлээп алыр.

Читаның кооператив техникуму. Тускай эртеми — аъш-чем белеткээриниң технологиязы.

Улаи-Удэниң кооператив техникуму. Тускай эртеми — хлеб бажырарының технологиязы.

Үстүнде адаттыгаи техникумизга үүгле хүндүскү салбырларга хүлээп алыр. **Документилерии август 1-ге чедир хүлээп алыр.**

Иркутскиниң алгы-кеш болгаш өлүк-тывыш техникуму. Тускай эртеми — мал болгаш ан кештериниң товароведениези, көдээ ажыл-агый продукгуларының товароведениези (хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырларыига), охотоведение болгаш ан өстүрери, праповедение (үүгле хүндүскү салбырга).

Иркутскиниң алгы-кеш болгаш өлүк-тывыш техникумуиуи бот-өөредилге салбырыига Тыва респотребсоюзтуи системазынга ажылдап чораиларны хүлээп алыр. **Документилерии июль 20-ге чедир хүлээп алыр.** Бүгү салбырларның кайызынга-даа кирерде орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле) экзамеи дужаар. Оон аңгыда товароведение болгаш технология салбырларыига, охотоведение болгаш ан өстүреринии мергежилиге кирерлер — химияга (аас-биле); товароведение тускай мергежилге кирерлер — ССРЭ төөгүзүнге экзамеиперии дужаар.

Дараазында документилерии кирер:

Техникумнуң директорунуң адынга билдириишкии.

Эртемииии дугайында документ (боду-биле).

№ 286 майык ёзугаар эмчи справказы.

Күш-ажыл дептериниеи ушта бижилге, ажыл стажтыглар.

Өөредилгеже чоруткан бижии (бот-өөредилге салбырынга кирерлер).

3×4 хемчээлдиг беш фоточурук.

Билдириишкиннерии июль 31-ге чедир дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, 31. Респотребсоюз, кадр килдизи. Телефоиу — 2-27-24.

СОВЕТ КООПЕРАТИВ САДЫНЫҢ НОВОСИБИРСКИДЕ ИНСТИТУДУ хүндүскү болгаш бот-өөредилге салбырларыига дараазында эртемиерге өөреиирлерии чалап тур:

товароведение болгаш үлетпүр баразаларың садыгларың организастаары, товароведение болгаш аъш-чем баразаларын садыгларын организастаары, садыгның экономиказы, бухгалтер үүеду.

Бүгү салбырларның кайызынга-даа кирерде математиказа (бижимел-биле), географияга (аас-биле), орус дылга болгаш литературага (бижимел-биле) экзаменнер дужаар. Оон аңгыда товароведение салбырларыига киреплер — химияга (аас-биле); бухгалтер үүеду болгаш саиститудуиуп бот-өөредилге факультединге. Документилерии август 1-ге чедир хүлээп алыр.

Дараазында документилерии кирер:

Институттуң ректорунуң адынга билдириишкии.

Эртемииии дугайында документ (боду-биле), зачёт ведомозундан ушта бижилгеии дипломга кожар.

Күш-ажыл дептериниеи ушта бижилге (ажылдап турганнарга).

№ 286 майык ёзугаар эмчи справказы.

Ажылдап турган черииеи справка (бот-өөредилге салбырынга киреплер).

Характеристика (сеялгу ажылдап азы өөреиип турган черииеи рекомендация).

Өөредии чоруткаиы бижик (бот-өөредилге салбырынга киреплер).

Чурттап турганы черииеи болгаш өг-бүлезиниң дугайында справка.

3×4 хемчээлдиг беш фоточурук.

Республиканың күш-ажыл органнары «Шагонартяжстрой», «Тыва тудуг» трестерге болгаш «Тыва көдээ тудуг» трестиң Турында, Сарыг-Септе, Бай-Хаакта, а ол ышкаш Элегес-Аксының керамзит-сай заводунга ажылдаар күзелиг ажылчыларның организастыг чыылдазын чорудуп турар.

Ажылчыларны чурттаар чер-биле хандырар, тускай ядык-хепти бээр. Ажылчын мергежилгелерге ажыллап тура өөренир.

Организастыг чыылда ёзугаар хүлээп алганларга 200 рубль түүнүт дузаламчы акшаны төлээр. Ажылдарын күзээнер күш-ажыл дептерии, паспортун, шериг биледии, оон мурнуда чурттап турган черииеи ушта бижидилгезии алгаш хоорайларда болгаш райкүүскомнарда күш-ажыл органнарыига келир.

* * *

Республиканың «Тываобувьбыт» будүрүлге каттыжыышкыны часкы-күскү, кышкы, чайгы идиктерии септелгеге хүлээп ап турар. Кандыг-даа хевириии септелгезии күүселиринии хуусазы 5 хонук.

Септелге черлеря эртенгиинеи 8 шактан 20 шакка чедир ажыллаар, воскресеньеде — 8 шактан 15 шакка чедер. Дүштеки чапсары—12 шактан 13 шакка чедер.

Редакциияның адреви: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыи № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарнаттың 2-23-35, партийжи аймыралга болгаш совет туругузу килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаз килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтеранның 2-12-45, солун келбейи барганда 2-32-75 телефоиие долгаар.

Тираж 17866 Чагыг № 1567

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндурер чер, полиграфия болгаш ном садының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыи № 1) ТС—00837